

Diagnosticējošais darbs sākumskolā 2013./2014.mācību gadā: rezultātu analīze un ieteikumi

Metodiskais materiāls

Par 2013./2014.mācību gada kombinēto diagnosticējošo darbu 3.klasei

2013./2014. mācību gadā pirmo reizi notika kombinētais diagnosticējošais darbs 3.klasei. Mācību valodā – 2014.gada 5.februārī (mutvārdu daļa norisinājās no 06.01.- 04.02.), matemātikā – 11.februārī. Valsts izglītības satura centrs ir apkopojis diagnosticējošā darba rezultātus un sadarbībā ar Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas profesori Dr.paed. Zentu Anspoku, Daugavpils universitātes profesori Dr.paed. Elfrīdu Krastiņu un Rīgas 74.vidusskolas direktori Irinu Frolovu veicis rezultātu analīzi. Tika apkopoti rezultāti gan mācību valodas daļā (latviešu un krievu), gan matemātikas daļā.

Šajā materiālā sniegti arī metodiskie ieteikumi skolotājiem un piedāvāti uzdevumu paraugi, kurus var izmantot mācību procesā.

Valsts kombinētā diagnosticējošā darba 3.klasei mērķis ir novērtēt izglītojamo zināšanu un prasmju kopumu mācību valodā un matemātikā atbilstoši Ministru kabineta 2013.gada 6.augusta noteikumu Nr.530 *Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem* prasībām.

Diagnosticējošais darbs dod iespēju iegūt drošus un ticamus datus par mācību priekšmetu standarta prasību apguvi, kas ļauj spriest par skolēnu gatavību apgūt šos mācību priekšmetus 4. klasē.

Šī informācija var būt saistoša ne tikai skolotājiem, bet arī skolēnu vecākiem un citiem interesentiem.

Ināra Zdanovska
VISC Vispārējās izglītības pārbaudījumu nodaļas
speciāliste valsts pārbaudes darbu jautājumos

2014. GADA 3. KLASES SKOLĒNU LATVIEŠU VALODAS DIAGNOSTICĒJOŠAIS DARBS: REZULTĀTI UN ANALĪZE

Dr. paed. Zenta Anspoka

1. Diagnosticējošā darba satura un rezultātu vispārīgs raksturojums

Diagnosticējošā darba mērķis bija konstatēt 3. klases skolēnu latviešu valodas pamatprasmju jeb runas darbības veidu apguves virzību atbilstoši mācību priekšmeta „Latviešu valoda 1. – 9. klasei” standarta prasībām (Latviešu valoda. Mācību priekšmeta standarts 1.– 9.klasei, 2013).

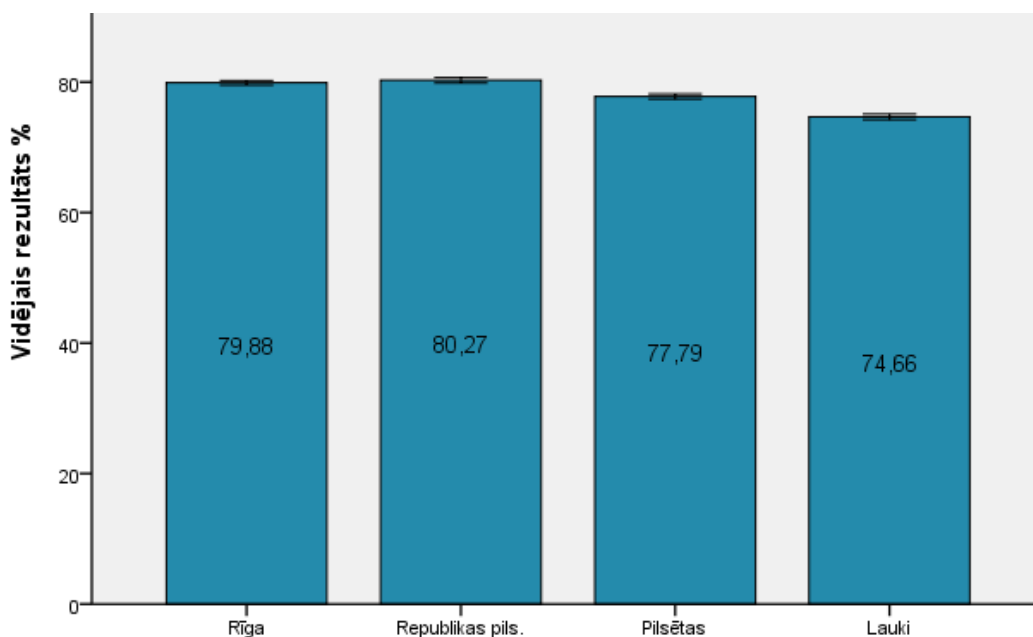
Diagnosticējošais darba saturam ir **komplekss raksturs**. Veicamo uzdevumu formulējumi skaidri norāda, ka paredzēts diagnosticēt visu runas darbības veidu (klausīšanās, runāšanas, lasīšanas un rakstīšanas) apguves kvalitāti. 3. klases skolēni veica sešus uzdevumus. 1. un 2. uzdevums bija paredzēts skolēna klausīties prasmes pārbaudei un prasmes dzirdēto informāciju izmantot atbilstoši dotajiem nosacījumiem: klausoties tekstu, ar X atzīmēt tabulā dotā apgalvojuma atbilstību vai neatbilstību dzirdētajam, uztvert tekstā konkrētas detaļas un atbilstošo vārdu ierakstīt dotajā tekstā. Uzdevumi ļāva pārbaudīt, cik vērīgs ir skolēns klausīšanās procesā, kā prot uztvert dzirdēto kopumā un saklausīt tajā atsevišķas detaļas, kā dzirdēto spēj sintezēt ar lasīto. Ja vien skolēns bija pietiekami uzmanīgs un atjautīgs, klausoties tekstu otrreiz, viņš varēja koriģēt 1. uzdevumā aizpildīto tabulu. 3.uzdevuma galvenais nolūks bija pārliecināties par skolēna apzinātas lasītprasmes līmeni un spēju tekstā uztvert galveno domu, bet 4. uzdevums - spriest, kā skolēns izprot apgūto vārdšķiru leksiskās nozīmes un prot tās atrast tekstā. 5. uzdevums paredzēts, lai diagnosticētu skolēna tekstveides un pareizrakstības prasmi, rakstot par tematu „Mana skola” atbilstoši dotajam plānam. 3. klases skolēnu latviešu valodas pamatprasmju diagnosticēšanas procesā bija paredzēts arī pārliecināties par skolēna runātpasmi, stāstot par tematu „Mana mīļākā rotaļlieta”.

Rakstiski veicamo uzdevumu izpildes laiks - 40 minūtes. Iespējams, ka skolēniem ar lēnāku darba tempu uzdevumu izpildes pabeigšanai būtu nepieciešamas papildu 10 -15 minūtes. Tas diagnosticējošajā darbā arī būtu pieļaujams. Īpaši tas attiecas uz klasēm, kurās īsteno iekļaujošās izglītība programmas.

Diagnosticējošā darba rezultāti ļauj konstatēt tikai to, kāds ir katra skolēna valodas pamatprasmju apguves līmenis darba izpildīšanas laikā. Pēc diagnosticējošā darba rezultātiem atbilstoši izvirzītajiem vērtēšanas kritērijiem īpaši nevar spriest ne par skolēna mācīšanās sasniegumu dinamiku, ne par to, kāda ir skolēna valodas mācīšanās prasme: prasme uztvert uzdevumu nosacījumus, izmantot tādu informācijas strukturēšanas veidu kā tabula, izmantot reālus priekšmetus, attēlus, teksta plānu teksta veidošanai, prasmi glīti noformēt tekstu, kā arī prasmi strādāt patstāvīgi, attieksmi pret darbu. Tikai skolotājs, novērojot katra skolēna darbu, tā kultūru, varēja spriest par iepriekš aprakstītajām u.c. individuāli svarīgām prasmēm.

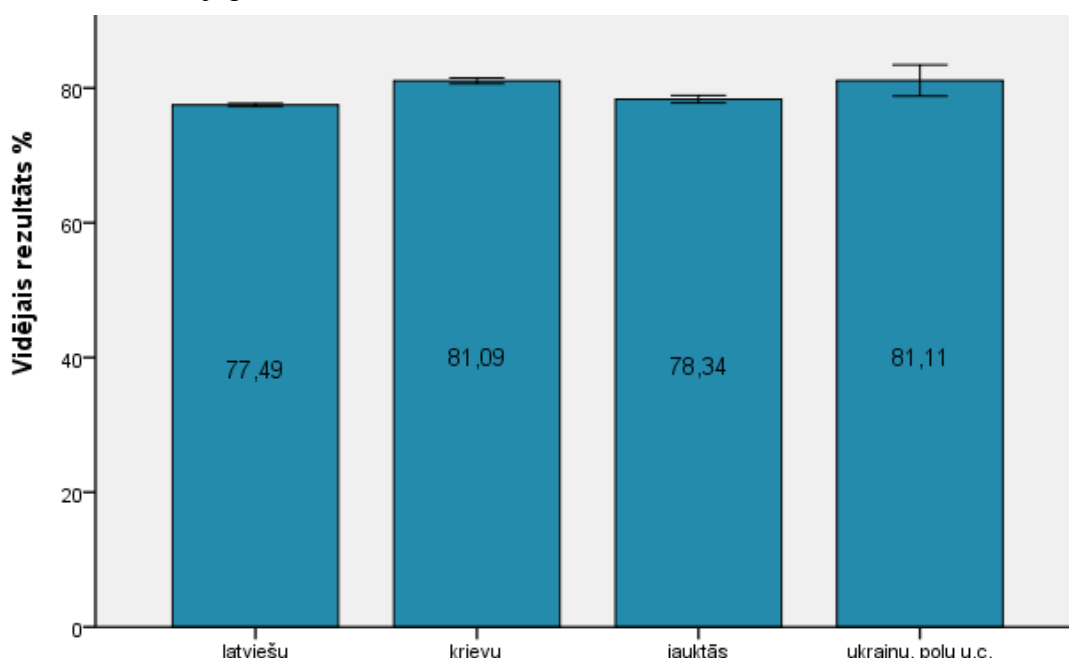
2014. gadā diagnosticējošo darbu latviešu valodā veica 11829 skolēni visos Latvijas reģionos.

Diagnosticējošā darba rezultāti būtiski neatšķiras atkarībā no tā, vai skolēns mācās lauku apvidus skolā vai pilsētas skolā. Lauku apvidū dzīvojošo trešās klases skolēnu darba rezultāts vidēji ir par 5% zemāks.

Diagnosticējošais darbs ar kombinētu mācību saturu 3. klase mācību valoda 2013./2014.māc.g. Salīdzinājums pēc urbanizācijas.

Lai objektīvi spriestu par lauku skolu skolēnu zemāka rezultāta cēloņiem, būtu nepieciešams papildu pētījums. Iespējams, viens no cēloņiem ir tas, ka lauku skolās skolēnu sastāvs ir izteikti heterogēns, jo vienas kopienas skolā bieži kopā mācās skolēni gan ar speciālām vajadzībām (veselības problēmas, mācīšanās traucējumi, dažāda rakstura sociālās problēmas u.c.), gan īpašām spējām. Salīdzinot skolu ar latviešu mācību valodu rezultātus ar rezultātiem skolās ar krievu mācību valodu, (arī ukraiņu, poļu un jaukto skolu) skolēnu darba rezultāti skolās ar latviešu mācību valodu ir vidēji par 3% zemāki.

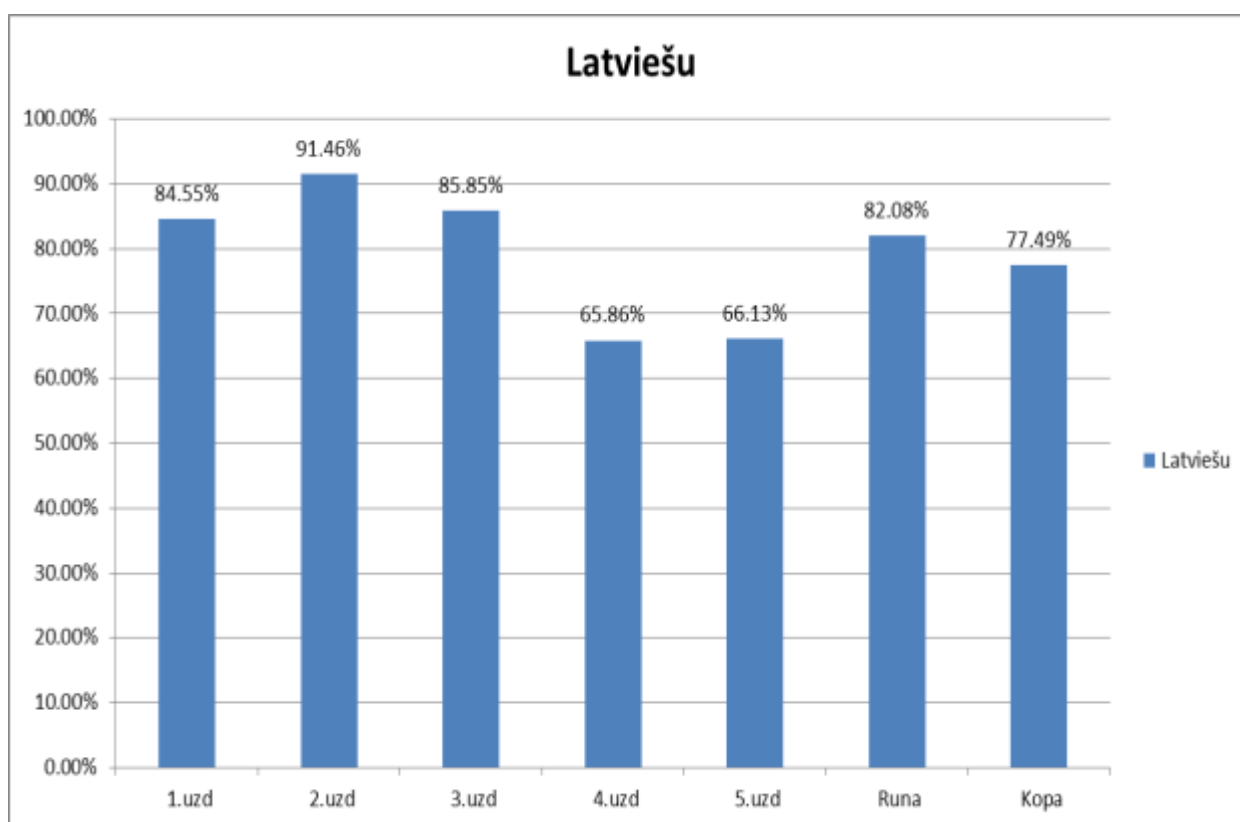

Diagnosticējošais darbs ar kombinētu mācību saturu 3. klase mācību valoda 2013./2014.māc.g. Salīdzinājums pēc apmācības valodas.

To varētu skaidrot ar to, ka pēdējos gados latviešu mācību valodas skolas ir kļuvušas izteikti lingvāli un etniski daudzkulturālas. Latviešu mācību valodas skolās mācās vidēji 6% skolēnu, kuriem latviešu valoda nav viņu dzimtā valoda. Skolotāju pieredze strādāt daudzkulturālā klasē arī vēl tikai pilnveidojas, jo tā vairākos aspektos prasa citu pieeju, salīdzinot ar daudzu gadu

garumā aprobēto tradicionālo darbu monolingvālā klasē. Savukārt tas, ka visaugstākais rezultāts ir ukraiņu, poļu un krievu mācībvalodu skolu skolēniem, apliecina empīriski aprobētās un teorijās aprakstītās atziņas par to, ka cilvēkam, kurš kopš agrīnas bērnības secīgi apgūst vairākas valodas, katras nākamās valodas apguves procesā ir lielāka iespēja izmantot iedzimtās valodas spējas un nodrošināt tā saucamo valodu savstarpējo kompensēšanos. Lai arī katrai valodai ir sava verbālā sistēma, visām ir kopīga neverbālo asociāciju sistēma. Informācijas uztveres un apstrādes procesā skolēnam, kurš regulāri izmanto divas un pat vairākas valodas, piemīt arī paaugstinātas metalingvistiskās spējas. Tas attiecas gan uz spēju analizēt savas zināšanas par valodu, gan spēju kontrolēt valodas iekšējo apstrādi. Šādi skolēni ir arī ar lielāku sociokultūras pieredzi, jo apgūst ne tikai divas valodas, bet arī divas kultūras un domāšanas stilus. Viņi labāk adaptējas dažādās kultūrvidēs, ir pieraduši ne tikai domāt intensīvāk, bet arī konkrētu uzdevumu veikšanai izmantot vairākus paņēmienus (Beikers, 2002, Druviete, 2000; Garcia, 2009).

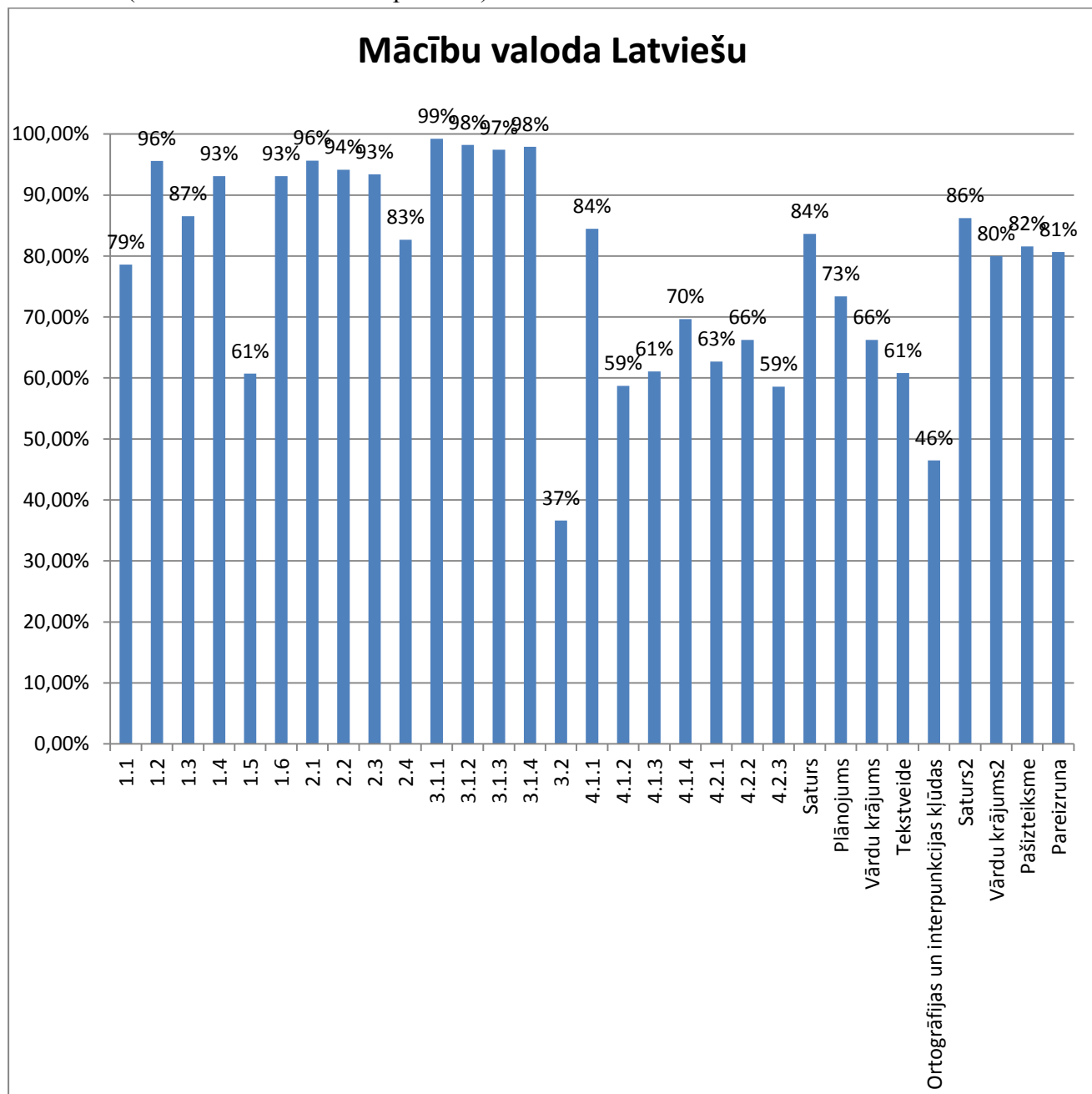
Vidēji valstī 77.49% skolēnu latviešu valodas diagnosticējoša darba uzdevumus ir izpildījuši pareizi.

No vienas puses, tas ļauj secināt, ka kopumā 3. klases veiksmīgi apgūst latviešu valodas kā mācību priekšmeta standartā noteikto obligāto mācību saturu, no otras puses, ir pamatojums tam, ka vēl ir daudz iespēju latviešu valodas didaktikas un skolotāja profesionalitātes pilnveidošanai. Īpaši, ja diagnosticējošā darba saturs ir veidots, lai pārbaudītu tikai valodas pamatprasmju apguves līmeni. Veicamo uzdevumu nosacījumi nav formulēti tā, lai skolēnam būtu nepieciešamas īpaši augsts kritiskās domāšanas līmenis vai īpašas spējas. Ir pamats apgalvot, ka 22.51% skolēnu var rasties problēmas apgūt arī citu mācību priekšmetu saturu, nodrošināt savas dzīves kvalitāti kopumā.

2. Latviešu valodas mācību satura apguves rezultātu analīze

Analizējot tos diagnosticējošā darba uzdevumus, kas ļauj spriest par skolēnu **klausīties prasmi** (1. un 2. uzdevums), var secināt, ka skolēni vislabāk ir tikuši galā ar 1.2. un 2.1. uzdevumu (96% skolēnu atbildes ir pareizas).

Iemesls tam meklējams divos aspektos. Pirmkārt, daudzi skolēni atbildēm varēja izmantot iepriekšējo pieredzi, jo A. A. Milna literārais darbs „Vinnijs Pūks un viņa draugi” ir viens no populārākajiem darbiem bērnu literatūrā (iespējams, ka skolēniem zināma arī multiplikācijas filma, Vinnija Pūka krāsainā un interaktīvā mājas lapa interneta vietnē, daži sadzīvē izmantotie jau gandrīz folklorizējošies izteikumi no minētā literārā darba u.tml.). Otrkārt, 2. uzdevumā dzirdētā satura informāciju uztvert palīdzēja darba lapai pievienotais zīmējums.

Lai vēl objektīvāk spriestu par 3. klases skolēnu klausīties prasmes līmeni, turpmāk varētu izvēlēties tekstus, kas skolēniem ir mazāk pazīstami. To uztvere no skolēna prasītu lielāku koncentrēšanos. Arī latviešu valodas mācību procesā šādiem darbiem ir jāpievērš daudz lielāka uzmanība, jo viszemākais darba rezultāts ir tiem darbiem, kuri prasīja no skolēna prasmi ne tikai

uztvert informāciju kopumā, bet vienlaicīgi arī saklausīt atsevišķus faktus, piemēram, 1. uzdevuma 1.5. apgalvojumu uztvēruši tikai 60% skolēnu, jo tas prasīja skolēna lielāku koncentrēšanos un prasmi uztvert jau divus teikumā ietvertos faktus (mazs un melns mākonītis). Salīdzinot ar citiem jautājumiem, zemāks pareizo atbilžu skaits ir arī 1.1. uzdevumā (79%) un 2.4. uzdevumā (83%), jo uztvert notikuma laiku varēja tikai netiešā veidā, saklausot abu pasakas fragmenta varoņu sasveicināšanās frāzi, bet savukārt pareizi atbildēt, ko Vinnijs Pūks un Kristofers Robins gribēja iegūt, varēja tikai tad, ja sintezēja visu dzirdētā fragmenta informāciju.

Ciešā saistībā ar klausīšanās prasmi ir arī citas valodas pamatprasmes, tai skaitā arī **runāt prasme**. Diagnosticējoša darba rezultāti apliecina, ka vidēji 84% skolēnu šo prasmi ir sekmīgi apguvuši. Vismazākais rezultatīvais rādītājs (80%) ir skolēnu prasme veiksmīgi operēt ar vārdu krājumu, 81% un 82% skolēnu ir laba pareizrūna un pašizteiksme. Lai arī iegūtie rezultāti apliecina, ka kopumā skolēni ir veiksmīgi tikuši galā ar uzdevumu, ir vērts padomāt, cik šis rezultāts ir objektīvs. Ja skolēni iepriekš zināja tematu, par kuru jāgatavo stāstījums, nav izslēgts, ka daļa skolēnu to iestudēja un runāja jau kā priekšnesumu. Protams, var vērtēt arī šādu skolēna prasmi, bet ne mazāk svarīga ir arī prasme orientēties situācijā un organizēt savu runu atbilstoši tai, iepriekš to nezinot.

Turpmāk, veidojot diagnosticējošos darbus, varētu padomāt arī par to, kā pārliecināties par skolēnu prasmi veidot savu runu atbilstoši situācijai, atbildēt uz jautājumiem vai komentēt iepriekš dzirdēto u.tml. Sākumskolas posmā latviešu valodas stundās ir svarīgi izkopt arī skolēna iekšējo runu. Ja tiek izkopta iekšējā runa, pilnveidojas arī ārējā runa.

Diagnosticējošā darba 3. uzdevuma rezultāti ļauj spriest par apzinātas **lasītprasmes** apguves līmeni. 3. klases skolēni ir uztvēruši ukraiņu tautas pasakas „Vāverīte” saturu un 99% gadījumu ir veiksmīgi tikuši galā ar uzdevumu savienot teikuma daļas atbilstoši lasītās pasakas saturam. Jāatzīmē, ka pasakas saturu varēja brīvi izmantot arī uzdevuma veikšanas laikā. Savukārt 3.2. uzdevuma izpildes rezultāts jau ļauj spriest, ka apzinātas lasīšanas pieredze 3. klases skolēniem vēl ir nepietiekamā līmenī, jo tikai 37% skolēnu ir spējuši atrast un pasvītrot tekstā to teikumu, kas izsaka galveno domu. Jāatzīmē, ka šī uzdevuma rezultāts, salīdzinot ar citu uzdevumu rezultātiem, ir viszemākais.

Tas liek secināt, ka skolā vēl pārāk stipri iesakņojusies tradicionālā izpratne par mācīšanu un mācīšanos kā izskaidrojoši ilustratīvu darbību, kurā skolotāja galvenais uzdevums ir labi izskaidrot mācāmo vielu, bet skolēna uzdevumi ir uztvert, saprast un mācēt izmantot. Taču tas vairs neļauj pilnā mērā nodrošināt iespējas skolēnam palīdzēt apgūt tās zināšanas un prasmes, ko no viņa gaida mūsdienu sabiedrība: prasmi patstāvīgi izvēlēties informācijas ieguves resursus un strādāt ar šo informāciju atbilstīgi mērķim, prasmi saskatīt sakarības starp faktiem, salīdzināt tās, meklēt kopīgo un atšķirīgo, izteikt savu attieksmi pret apkārtējā pasaulē notiekošajiem procesiem, patstāvīgi izvīzīt pieņēmumus, tos pamatot un salīdzināt ar citu viedokļiem, iegūto pieredzi izvērtēt un izmantot atbilstīgi vajadzībai. Līdz ar to latviešu valodas stundās arvien lielāka vērtība veltāma tādām darbām ar tekstiem, kas veicina skolēna kritiskās domāšanas attīstību, kā arī prasmi orientēties tekstā. Diagnosticējoša darba rezultāti ļauj spriest arī par skolēnu **rakstītprasmi**. 5. uzdevumā skolēni varēja atklāt savu pieredzi veidot tekstu plānveidīgi un atbilstoši tematam, atklāt savu prasmi izmantot vārdu krājumu, kā arī pareizrakstības (ortogrāfijas un interpunkcijas) prasmes. 84% skolēnu ir veiksmīgi atklājuši teksta saturu atbilstīgi tematam, 73% gadījumos ievērota arī teksta struktūra, 66% skolēnu ir pietiekams vārdu krājums. 61% skolēnu ir apguvuši tekstveides prasības. Viszemākais rādītājs (tikai 46% skolēnu darbu veikuši pareizi) ir tas, kas atklāj skolēnu pareizrakstības prasmi. Pareizrakstība ir

kompleksa prasme, jo tā ir cieši saistīta gan ar prasmi grafiski glīti, skaidri un salasāmi veidot rakstu (rokraksts), gan zināšanām par pareizrakstības likumsakarībām (gramatika), kā arī tādām skolēna rakstura īpašībām kā pacietība, uzcītība u.c. Analizējot diagnosticējošā darba 4. uzdevuma rezultātus, nākas atzīt, ka ar to vidēji 70% skolēnu veiksmīgi tikuši galā. Vislabāk veicies atrast īpašības vārdu 1. teikumā (pareizi darbu izpildījuši 84% skolēnu), jo tas ir pirmais pasakas tekstā un ierakstāms gandrīz identiskā teikumā. Skolēniem grūtāk nācies atrast tos īpašības vārdus, kas nav konkrētos teikumos minēti, bet uztverami kopā ar teksta satura uztveri (2. teikumā to pareizi izdarījuši 59% skolēnu, 3. teikumā attiecīgi- 61% skolēnu). Līdzīga situācija arī, pasvītrojot darbības vārdus teikumos. 3. teikumā tikai 59% skolēnu ir pareizi pazinusi darbības vārdu „aizvadīja”. Nedaudz vieglāk veicies ar vārdiem „dzīvoja” (63% skolēnu to izdarījuši pareizi) un „strādāja” (to tekstā pazīst kā darbības vārdu 66% skolēnu). Minētā darba rezultāti ļauj secināt, ka valodas mācības nodarbībās lielāka vērība veltāma tam, ka katrai vārdšķirai vispirms ir sava leksiskā nozīme teikumā un tikai pēc tam tās gramatiskā forma.

Daži metodiski ieteikumi latviešu valodas stundām skolēnu valodas un runas attīstībai

Lai pilnveidotu skolēna **klausīties prasmi**, ieteikums ņemt vērā tādu svarīgu nosacījumu, ka mūsdienu skolēns aug un attīstās tādā sociālajā un lietu vidē, kas no viņa ikdienā prasa mazāku klausīšanās pieredzi, nekā iepriekšējām paaudzēm. Bieži verbālo informāciju papildina vai pat aizstāj vizuālā informācija, un, kā zinām, tās uztvere prasa mazāku koncentrēšanos un piespiešanos. Klausīšanās ar izpratni ir sarežģīts process, jo tas ir ciešā saiknē ar tādiem psihiskiem procesiem kā uztvere, uzmanība, atmiņa, iztēle u. c. Tas liek vairāk vērības latviešu valodas stundās veltīt tieši tam, cik daudzveidīgi ir klausīšanās pieredzes veidošanai plānotie uzdevumi.

Lai skolēns pierastu koncentrēties, latviešu valodas mācību saturā regulāri iekļaujami tādi teksta klausīšanās uzdevumi, kas prasa no skolēna piepūli **uztvert dažādu runas tempu un tembru**. Šai sakarā ieteikums daudz vairāk latviešu valodas mācību procesā izmantot **digitālos resursus**, piemēram, latviešu valodas skolotāja vai klases biedru priekšlasījumi maināmi ar tekstu klausīšanos, izmantojot tos resursus, kas atrodami www.pasakas.net, speciāli sagatavotos digitālajos mācību līdzekļos interneta vietnē www.activeboard.lv, kā arī paša skolotāja vai skolēnu atrastajiem vai ierakstītajiem klausāmajiem tekstiem vai tekstu fragmentiem.

Lai skolēni mācītos mērķtiecīgi klausīties, vienmēr jāparedz, vai atsevišķās reizēs arī skolēnam jāmacās pašam izvēlēties vai uztvert konkrēto klausīšanās mērķi, piemēram, izprast dzirdēto kopumā un atbildēt uz iepriekš izvirzītajiem jautājumiem, dzirdētājā atšķirt svarīgāko no mazsvarīgākās informācijas, zināmo no nezināmās informācijas, atcerēties informāciju un to reproducēt tuvu tekstam vai brīvi, analizēt, izvērtēt informāciju un izteikt savu viedokli par dzirdēto, klausīties, lai savstarpēji ar sola biedru vai grupas biedriem salīdzinātu iegūto informāciju, to novērtētu u.c.

Apgūstot klausīties prasmi, svarīgi arī tādi mācību uzdevumu nosacījumi kā **klausīšanās, ja fonā** skan mūzika, uz ekrāna redzama filma vai citas vizuālā informācija, skolotājs vai cits runātājs runā tikai čukstus, klusām u.tml.).

Paralēli tradicionālajiem dzirdes diktātiem, kuru diktētājs ir skolotājs, latviešu valodas mācību procesā ietverami arī tādi diktāti, kurus skolēns pieraksta pēc dzirdes, klausoties ierakstu, klasesbiedru runu u.tml.

Veicot uzdevumus, kuru pamatā ir ar dzirdi uztvertā informācija, paralēli jau tradicionālajām darba lapām, kurās kaut kas jāatzīmē klausīšanas laikā vai pēc teksta noklausīšanās, izmantojami

speciāli sagatavotie digitālie mācību materiāli, jo tie rada iespēju skolēnam apgūt tādas prasmes, kā prasmi tekstu redzēt un uztvert citā plaknē, redzēt to sasaistē ar attēlu, tostarp kustīgu, ar tekstu strādāt, pašam aktīvi piedaloties ne tikai teksta uztverē, bet arī tā veidošanā.

Strādājot ar digitālajiem mācību līdzekļiem, skolēns dzirdēto var ne tikai apvilkt, pasvītrot, atzīmēt tabulā, bet arī pārvietot klausīšanās laikā, ar dažādiem rīkiem uzsvērt, bet pats galvenais, ja nepieciešams to pašu atkārtot vai saglabāt, lai mērķtiecīgi atgrieztos pie tā jau citā situācijā.

Lai pilnveidotu skolēnu **runāt prasmi**, vērts atzīmēt, ka vispirms ir svarīga **runu rosinoša vide**, kas skolēnam ir visapkārt. Apkārtējā pasaulē sastopamie priekšmeti, dzīvas būtnes u.c., valodas vide, kas sevī ietver ne tikai valodas kvalitāti, ko skolēns var baudīt, bet arī saziņas procesa kvalitāti, attiecības starp saziņas partneriem, ir ārējs un iekšējs stimuls atraisīties valodai, tas rada vajadzību meklēt vārdus, izteikumus, lai apliecinātu attieksmi pret konkrētu notikumu, parādību u. tml.

Viens no darbiem skolēna vārdu krājuma paplašināšanai ir mērķtiecīga mācīšanās **atstāstīt lasītos vai dzirdētos tekstus vai veidot savus mutvārdu stāstījumus** par dzirdēto, redzēto vai piedzīvoto. Latviešu valodas stundās pakāpeniski ietverami visi atstāstījumu veidi:

- atstāstījums tuvu tekstam;
- atstāstījums saviem vārdiem jeb brīvi;
- atstāstījums konspektīvi, piemēram, atstāstīt tikai pašu svarīgāko piecos teikumos; stāstīt pēc plāna, par katru plāna punktu pasakot tikai divus teikumus;
- atstāstījums izlases veidā, piemēram, atstāstīt tikai teksta ievaddaļu; atstāstīt tikai to teksta daļu, kas atklāj pirmo/otro u.tml. notikumu;
- radošais atstāstījums, piemēram, atstāstīt tekstu, mainot personu vārdus, notikumu laikus, vietu, notikumu secību, mainot atsevišķu vārdu lietojumu u.c.).

Arī patstāvīgi veidota stāstījuma apguve ir pakāpenisks process, tāpēc tā apguvei var noderēt gan iepriekš dots, gan **kolektīvi vai individuāli veidots plāns**, gan **balstvārdi**, kas iekļaujami stāstījumā, gan **nepabeigti teikumi**, gan speciāli sagatavotas, gan skolēnu pašu veidotas vai atrastas **attēlu, zīmējumu sērijas** u.c.

Mācoties tekstus atstāstīt vai stāstīt, ir vērts ievērot arī šādus nosacījumus:

- teksta atstāstīšana vai stāstīšana ir publisks pasākums, tāpēc skolēnam jāmacās darīt, redzot un uztverot klausītājus, viņu reakciju, nevis stāstot it kā pašam sev;
- teksta atstāstīšana vai stāstīšana ir laukietilpīgs pasākums, un, ja klase ir daudzskaitliska, vajag risināt jautājumu, kā nodrošināt visu skolēnu darbu; te var palīdzēt informācijas tehnoloģijas, piemēram, skolēni ieraksta savu runu, izmantojot digitālās tāfeles resursus vai pat savus mobilos tālruņus, atbilstošās situācijās stundās to atskaņo un analizē;
- skolēni vispirms pieraksta tekstu, tikai tad reproducē (īpaši tas svarīgi skolēniem, kuriem ir psiholoģiska, sociāla vai cita rakstura grūtības veidot tekstu tā runas laikā un uzstāties klases priekšā).

Ņemot vērā to, ka skolēniem pēdējos gados ir sašaurinājies kultūras lauks, mērķtiecīgi izvēršams darbs ar attēliem, fotogrāfijām vai zīmējumiem, reāliem priekšmetiem dabā, kuros ietverta **kulturoloģiska informācija**, lai skolēns mācās ne tikai uztvert un izprast šo informāciju, bet arī netieši mācās ievērot runas normas un neverbālos uzvedības modeļus, kas pieņemti tautas uzvedības kultūras tradīcijās. Latviešu valodas skolotājs idejas darbam var gūt Latviešu valodas aģentūras izstrādātajā interaktīvajā vārdnīcā „epupa” (pieejama: www.valoda.lv). 3. klase skolēni regulāri mācāmi saviem stāstījumiem izmantot vārdnīcas, faktus no enciklopēdijām vai citiem

izziņas avotiem. Vārdu krājuma paplašināšanai, nezināmo vārdu nozīmju noskaidrošanai var noderēt vārdnīcu vietne www.tezaurs.lv.

Skolēnu vārdu krājuma paplašināšanai nozīmīga loma ir **skolotāja rīcībai, viņa valodai un runai**. Tā kā pastāv sakarības starp valodas prasmi un valodas lietojumu, tad skolotājam rūpīgi jāpārdomā savas runas teksts, ja vien viņš izvēlējis stāstījumu, komentārus u. c. Runa nedrīkst būt haotiska, spontāna, liekvārdīga un sarežģīti konstruēta. Īpaši rūpīgi plānojama arī teikuma konstrukciju, atsevišķu vārdu izvēle, lai skolēni tos varētu uztvert un saprast no konteksta, žestiem, mīmikas, atbilstoši reaģēt un iesaistīties mācību procesā. Īpaša vērtība jāpievērš leksēmām, kuras apzīmē simbolus, jo dažādās kultūrās tām ir atšķirīga jēga, piemēram, puisis kā ozols, meita kā liepa; krāsu, dažādu dzīvnieku u. c. nozīme latviešu tautas un citu tautu pasakās, tautasdziesmās. Rūpīgi plānojams arī skolotāja runas temps. Ja skolotājam ir tieksme runāt ātri, tad svarīgi kontrolēt savu runu un censties runāt lēnāk, ieturot pauzes, lai skolēnam dotu iespēju vieglāk uztvert teikto, bilingvāliem pat iekšēji tulkot u. c.

Verbālo informāciju jācenšas pastiprināt ar skatienu, sejas izteiksmi, kustībām, žestiem u. c. Skolēna **iekšējās runas izkopšanai** mērķtiecīgi ir šādi uzdevumu nosacījumi:

- izdomāt un izstāstīt pašam sev kādu situāciju;
- pirms pateikt citiem skaļi, vispirms to izdarīt klusām pie sevis;
- iztēloties, kā pats jūtas līdzīgā vai pretējā situācijā un veidot stāstījumu;
- iejusties kādā literārā tēla (cilvēka) lomā un veidot stāstījumu no šī tēla (cilvēka) viedokļa;
- noklausīties ierakstā savu teikto (runāto) un vērtēt to pēc iepriekš izvēlētiem kritērijiem;
- noklausīties cita teikto un censties to atdarināt tempa, tembra, intonācijas, atsevišķu vārdu, skaņu izrunas u. c. ziņā;
- sacerēt savu runu par konkrētu tematu un to norunāt sev skaļi un izteiksmīgi;
- vingrināties izrunāt atsevišķus vārdus, frāzes dažādās intonācijās, tempā, atšķirīgos tembros u.c.

Tā kā runāt prasme veidojas sadarbībā, tad svarīgi ir tādi **mācību uzdevumi, kas jāveic pāros, grupās**. Runas aktivizēšanai noderīgas arī **spēles un rotaļas**. Mācību organizācijas formu daudzveidība, kā arī iespēja par vienu un to pašu tematu veidot daudzveidīgas runas situācijas, garantē ne tikai vārdu krājuma paplašināšanos, bet arī dod iespēju mācīties izprast runas situāciju, to novērtēt un izmantot atbilstošus valodas līdzekļus.

Runāt prasmes apguvei paredzētajā saturā apzināti iekļaujami arī tādi mācību uzdevumi, kas veicina konkrētu skaņu, skaņu sakopojumu izrunas pilnveidi, savu izteikumu sagatavošanas darbu atbilstoši adresātam, tematam, komunikācijas nolūkam, vietai u.tml. Svarīgi ir **radīt dabisku, nevis mākslīgu runas situāciju**, kurā skolēnam jāiesaistās. Skolotājam jāpārvar tieksme runāt skolēna vietā, bieži jābūt diplomātam, risinot problēmsituācijas, lai skolēns jūtas drošāks, nebaidās runāt, pamatot teikto. Pārrunas, stāstījums jāvada tik mērķtiecīgi, lai tie nepārvērstos tikai par parunāšanu, bet gan par mācīšanos runāt saskaņā ar konkrētu latviešu valodas mācību mērķi, satura tematu.

Lai veicinātu skolēnu runātprasmi, ieteicami arī tādi uzdevumi kā

- **lasītās vai dzirdētās informācijas prezentācija** (skolēns izmanto dotos vai patstāvīgi izveido dažādus simboliskus uzskates līdzekļus – kartes, shēmas, diagrammas, tabulas, plānus, zīmējumus u.c. un prezentē, izmantojot monitoru vai projektoru; skolēns sagatavo prezentāciju, kura ir piedāvāta publiskai apskatei, piemēram, demonstrējumi datorā u.c. informācijas līdzekļos);

- **vārdu “tīmekļu” veidošana, izmantojot asociācijas**, kas rodas atbilstoši tematam, piemēram, nosauc/uzraksti vārdus, kas tev saistās ar pavasari;
- **vārdu savienojumu veidošana** ar attiecīgu vārdu, no dotajiem vārdiem, to iesaistīšana teikumos, tekstā;
- **balstvārdu izvēle teksta veidošanai** atbilstoši tematam, to iesaistīšana teikumos, tekstā;
- **darbs ar frazeoloģismiem, sakāmvārdiem, parunām, ticējumiem**, to nozīmi skaidrojot vai izmantojot atbilstoši saziņas situācijai idejas darbam var atrast interneta vietnē www.ailab.lv;
- **vārdu, vārdu savienojumu grupēšana** atkarībā no to nozīmes vai formas, piemēram, sagrupē vārdus atkarībā no tā, ko nosauc vārds/vārdu savienojums; grupē vārdus pēc vārdšķirām;
- **vārdu, vārdu savienojumu lietošana tiešā un pārnestā nozīmē** tekstos;
- **deformētu vārdu, vārdu savienojumu labošana**;
- **personvārdu, iesauku, pseidonīmu nozīmju skaidrojumi**, izmantojot dažādu uzziņas literatūru (personvārdu skaidrojošās vārdnīcas, etimoloģijas vārdnīcas, daiļliteratūras tekstus, teikas un nostāstus, zinātnisko literatūru u. c.);
- **dzīvnieku vārdu nozīmju skaidrojumi**;
- **jaunu vārdu darinājumi**, izmantojot noteiktus nosacījumus (pēc dzīvnieku īpašībām, izskata, piederības saimniekam, apstākļiem, kā dzīvnieks nokļuvis pie saimniekiem u. tml.);
- **darbs ar vietvārdiem**, to nozīmju skaidrojuma iepazīšana, lasot teikas, nostāstus, meklējot informāciju uzziņas literatūrā u. c.;
- **tuvākās apkārtnes vietu, māju nosaukumu izpēte**;
- **darbs ar terminiem** (nozīmju skaidrojums, morfoloģiskā sastāva analīze, pareizrakstība, pareizrūna u. c.), īpašu vērību veltot tiem, kas svarīgi pārējo mācību priekšmetu satura apgūvē;
- dažādu **tematisku vārdnīcu veidošana** (kāda rakstnieka (dzejnieka) darbos lietoto personvārdu, izteicienu, konkrētu vārdšķiru vārdu vārdnīca u. c.; konkrēta temata ietvaros tekstos lietoto lietvārdu, darbības vārdu u.c. vārdšķiru vārdnīca; sinonīmu u. c. vārdnīcas, skolēna domrakstos lietoto īpašvārdu, īpašības vārdu, svešvārdu u. c. vārdnīcas).

Kaut arī pēdējos gados sadzīvē strauji ienāk dažādi zinātnes un tehnikas jauninājumi, tomēr **lasīšana** vēl joprojām ir galvenais līdzeklis informācijas iegūšanā un uzkrāšanā.

Ņemot vērā, ka mūsdienu sabiedrības informatizācija, daudzveidīgu saziņas līdzekļu lietošana mainās lielā tempā, ziņas par jebkuru jautājumu jāprot iegūt arī no dažādiem avotiem: grāmatām, žurnāliem, avīzēm, elektroniskajiem līdzekļiem u. c.

Cilvēkam šodien jāprot lasīt ne tikai stāstus, pasakas, dzejoļus, bet arī vēstules, instrukcijas, reklāmas, receptes, sarakstus, paziņojumus, filmu titrus u. c.

Jau sākumizglītības posmā visos mācību priekšmetos skolēnam jāprot lasīšanu izmantot kā līdzekli, lai iegūtu (salīdzinātu, precizētu u. tml.) informāciju par dabas un sabiedrības attīstības u. c. jautājumiem. Apgūstot matemātikas, dabas zinību, sociālo zinību mācību saturu, izmantojot bibliotēkas pakalpojumus, skolēnam jāprot ne tikai pareizi un saprotami izlasīt, bet arī izvēlēties lasīšanas veidu atbilstoši lasīšanas uzdevumam. Latviešu valodas skolotāja uzdevums jau sākumskolā ir palīdzēt skolēnam apgūt lasītprasmi, lai viņš pakāpeniski kļūst par lietpratīgu un kritisku lasītāju, kuru raksturo spēja lasīt tekstu, skaidri zinot lasīšanas nolūku (jānoskaidro, kāds jautājums, jāizprot ideja u. c.) un izmantot tam atbilstošu lasīšanas veidu, spēja izprast teksta saturu, izlasīto informāciju saistīt ar jau zināmo informāciju un kritiski analizēt, ātri pazīt vārdus,

domāt tikai par teksta saturu, jo nav jākoncentrējas uz lasīšanas tehnisko pusi. Lietpratīgs lasītājs prot dažādot lasāmvielu (prozu, dzeju, populārzinātniskus rakstus u. c.), lasīšanu uztvert kā pašizglītošanās un pašattīstības līdzekli un gūt no lasīšanas procesa un emocionālu gandarījumu. Lai par tādu lasītāju kļūtu, skolotājs to palīdz izdarīt ļoti pakāpeniski, un ne tikai lasot un strādājot ar tekstiem. Skolēnam vienlaicīgi jāapgūst arī spēja pazīt rakstu sistēmas elementus, jāapgūst pietiekams vārdu krājums, tekstveides pieredze, izpratne par teksta daļām, teksta iekšējo loģiku, mērķtiecīgumu, zināšanas par tekstu tipiem un to struktūru, saturu, kā arī praktiskā pieredze, kā lasīt un analizēt teksta saturu.

Lai pilnveidotu skolēna **lasītprasmi** un **prasmi uztver teksta saturu**, liela vērtība veltāma **skolēna sagatavošanai teksta uztverei, dziļai un nesteidzīgai teksta analīzei**, lai pārliecinātos, ka visi skolēni patstāvīgi var tikt galā ar tekstu, kurā ir meklējams zemteksts, noskaņa vai tēli. Mācīšanās jau nebūt nenozīmē apgūt pēc iespējas vairāk informācijas, faktu, bet tieši otrādi – iet dziļumā, izprast katras lietas būtību, cik vien dziļi tas iespējams, veidot kritiski vērtējošu attieksmi pret to. Ātri izlasot tekstu, atbildot uz dažiem jautājumiem par to un steigoties pie nākamā teksta, skolēnam nav laika iedziļināties. Tā var rasties virspusēja un pavirša pieeja mācībām, dažam labam skolēnam arī izpratne par lasīšanu kā ļoti sarežģītu un viņam nederīgu nodarbi.

3. klases skolēnus ieteicams radināt **apzināties teksta lasīšanas nolūku** saistībā ar mācību stundas mērķi, piemēram, atrast atbildes uz konkrētiem jautājumiem, iegūt vispārīgu informāciju, salīdzināt savu pieredzi un zināšanas ar tekstā pausto, organizēt tekstā pausto informāciju, izmantojot konkrētus informācijas strukturēšanas paņēmienus, pilnveidot lasīt prasmi, apgūt konkrētu lasīšanas veidu, sagatavot stāstījumu, ziņojumu u.c., bagātināt vārdu krājumu, runu, iegaumēt tekstu, apgūt valodu, gūt jaunu emocionālo pieredzi, pārliecināties, vai zināšanas ir patiesas, līdzsvarot intelektuālo un emocionālo slodzi u.c. Tas savukārt prasa pakāpeniski apgūt prasmi tekstu izlasīt gan ļoti rūpīgi iedziļinoties, gan reizēm izlasīt tikai atsevišķus fragmentus, gan reizēm tikai pārskatīt tekstu un spriest par tā saturu pēc izlasītājiem virsrakstiem vai apakšvirsrakstiem zīmējumiem, atsevišķiem izcēlumiem tekstā u.tml.

Strādājot ar tekstiem, regulāri maināmi **dažādi lasīšanas veidi**:

- teksta lasīšana klusām, skaļi, pusbalsī, čukstus;
- izlases lasīšana;
- lasīšana prognozējot par tālākajiem notikumiem, to gaitu u.tml.;
- lasīšana lomās;
- lasīšana korī;
- lasīšana “ķēdītē” (katrs skolēns lasa kādu teksta daļu, pirms teksta lasīšanas vienojoties par to);
- lasīšana, mainot personas, darbības laikus, aizstājot atsevišķus vārdus ar sinonīmiem, antonīmiem, iztēlojoties sevi kāda tēla vietā u. c.;
- lasīšana ar pasvītrojumiem;
- lasīšana, izrakstot konkrētu informāciju;
- lasīšana, mainot balsis, tembru, tempu, intonāciju u. c.;
- lasīšana, veicot konkrētas atzīmes uz lpp. malām;
- lasīšana, dalot tekstu rindkopās vai plānojot;
- lasīšana, teksta informāciju ierakstot tabulās, shēmās, diagrammās u.c.

Skolēni radināmi **atbildēt uz dažāda līmeņa jautājumiem** (no reproduktīvajiem jautājumiem (atbilde atrodama tekstā) līdz dažādiem produktīviem jautājumiem, uz kuriem skolēnam jāprot atbildi konstruēt, izmantojot iegūto pieredzi) par teksta saturu, varoņiem, teksta

valodu, ilustrācijām u.c. Regulāri **maināmi arī jautātāji**: skolotājs jautā skolēniem, skolēni uzdod jautājumus skolotājam, skolēni jautā viens otram, skolēns jautā skolēniem, skolotājam, skolēni sagatavo jautājumus paši sev, skolēni saņem jautājumus, uz kuriem meklē atbildes teksta lasīšanas laikā, jautājumus veido pēc dotās atbildes u.c.

Strādājot ar tekstiem, skolēniem noderēs arī dažāda veida **testi teksta uztveres paškontrolei un kontrolei**, piemēram, tests, kurā doti jautājumi un skolēnam jāatbild uz dotajiem jautājumiem; tests, kurā no dotajām atbildēm izvēlas un apvelk (pasvītro, ieraksta) pareizo atbildi; tests, kurā, klausoties vai lasot divus pretējus apgalvojumus, skolēns izvēlas, viņaprāt, pareizo atbildi; tests ar nepabeigtajiem teikumiem - skolēns pabeidz dotos nepabeigtos teikumus, papildina doto informāciju.

Skolēna kritiskās lasīšanas pilnveidei noderēs tā saucamie **mācību pētījumi** (skolotājs piedāvā vai skolēns patstāvīgi vai kopā ar skolotāju/klares biedriem pārī vai grupā formulē problēmu vai jautājumu, kas jāizpēta; skolēns patstāvīgi vai grupā vāc informāciju, apkopo informāciju, izklāsta pētījuma rezultātus (parasti rakstveidā), tos prezentē; skolēns patstāvīgi, pārī vai grupā izvirza jautājumu, un lasīšanas laikā noskaidro atbildi; iegūtos rezultātus apkopo rakstiski pārskata veidā, atzīmē darba gaitu, novērojumus un secinājumus speciāli sagatavotās tabulās, diagrammas u.tml.

Noderēs arī tādi darba paņēmieni kā **problēmsituāciju izvirzīšana un risināšana**, piemēram, skolotājs piedāvā skolēnam reālas situācijas aprakstu; skolēns lasa un risina šo situāciju; skolēni viens otram piedāvā problēmsituācijas un meklē atbildes tekstos. Savā reizē noderēs arī **viktorīnu, olimpiāžu, pārbaudes darbu** jautājumu sagatavošana, lasot tekstus, **krustvārdu mīklu** sacerēšana vai minēšana saistībā ar lasītā teksta saturu.

Jau 3. klases skolēni var organizēt tā saucamās **diskusijas par lasīto**, piemēram, *“Domā! Strādā pārī! Apvienojies!”* - skolotājs vai skolēni izvirza jautājumu vai problēmu; katrs skolēns individuāli to pārdomā, tad skolēni sadalās pāros un noskaidro viedokļus; divu skolēnu pāri apvienojas, lai četratā pārrunātu savas domas un izklāstītu tās arī citiem; *“Strādā grupā!”* - skolēni sadalās vai tiek sadalīti grupās pa trīs vai četriem dalībniekiem; skolotājs izvirza problēmu; skolēni grupā pārdomā to, apspriežas un izsaka savu viedokli pārējo grupu locekļiem. Lai būtu vieglāk izklāstīt savu viedokli, skolēni var svarīgāko uzrakstīt, noformēt kā zīmējumu vai zīmējumu sēriju u. tml.

Lai skolēni apgūtu **rakstītprasmi**, vienādi svarīgas ir gan **zināšanas par vārdu pareizrakstību un interpunkcijas lietojumu** teikumos, gan skolēna **rokraksta izkopšana**. Atbilstoši komunikatīvajai pieejai valodas kompetences attīstīšanā gramatikas apguves vingrinājumi nevar būt mehāniska rakstura vingrinājumi. Tos veicot, skolēns apzināti mācās izprast gramatiskās formas un leksiskās nozīmes saistību, veidot izpratni par valodu kā zīmju sistēmu.

Latviešu valodas mācību procesā variējami **dažādi rakstu darbi**: noraksti un diktāti, speciāli sagatavoti valodas izpētes uzdevumi.

Latviešu valodas stundās var izmantot šādus **norakstus**:

- **redzes noraksts** (teksta no mācību grāmatas u. c. avotiem precīza norakstīšana);
- **noraksts ar izlaidumiem** (dots teksts ar izlaidumiem un izlaidumu vietā jāieraksta atbilstošā informācija);
- **noraksts ar pārveidojumiem** (teksta norakstīšana, to pārveidojot atbilstoši nosacījumiem, piemēram, norakstīt tekstu, mainot informāciju atbilstoši noteikumiem);

- **brīvais noraksts** (skolēns brīvi izvēlas, kuru tekstu vai teksta daļu kādu personīgo apsvērumu dēļ svarīgi norakstīt);
- **izlases noraksts** (skolēns noraksta kādu teksta daļu atbilstoši iepriekš dotajam uzdevumam);
- **noraksts ar pasvītrojumiem** (skolēns noraksta tekstu un tajā pasvītro konkrēto svarīgāko informāciju);
- **noraksts ar papildinājumiem** (skolēns noraksta tekstu, to papildinot ar citu viņam zināmo informāciju).

Latviešu valodas stundās var izmantot šādus **diktātus**:

- **dzirdes diktāts**, kuru izmanto, lai skolēns klausās tekstu (vārdu savienojumus, vārdus, zilbes vai burtus), uztver un pieraksta pēc dzirdes);
- **redzes diktāts**, kura uztvere un vārdu pareizrakstība, teksta izkārtojums u.c. galvenokārt balstās uz redzes atmiņu, piemēram, skolēns saņem atsevišķus vārdus, vārdu savienojumus, teikumus vai tekstu, kuri uzrakstīti kļūdaini, tekstu bez pieturzīmēm u. c.; skolēns klausās lasījumā un labo tekstu pēc dzirdes (saklusa garos un īsos patskaņus vārdos, loģiskās pauzes starp vārdiem vai teikumu daļām, intonācijas teikumu beigās u. c.); skolēns lasa tekstu, analizē tajā iekļautās ortogrammas (tās pasvītro, izraksta, cenšas iegaumēt pēc redzes u. tml.), vēlreiz tekstu patstāvīgi izlasa, tad tekstu aizklāj un raksta pēc atmiņas; diktāts pēc atmiņas (skolēns noklausās vai izlasa diktāta tekstu, cenšas to iegaumēt un rakstīt pēc atmiņas). Šāds diktāta teksts veicina uzmanības koncentrēšanu, dzirdes vai redzes atmiņas trenēšanu.
- **izskaidrojamais diktāts** (pēc tā pierakstīšanas skolēni izskaidro katru vai tikai to vārdu, kur rakstība nesaskan ar to izrunu, pareizrakstību; izskaidro pieturzīmju lietojumu teikumu beigās, vidū u. tml.);
- **izskaidrotais diktāts** (diktāts, kuru raksta pēc atsevišķu vārdu pareizrakstības vai pieturzīmju lietojuma, skaidrojuma);
- **“īpaši” sagatavots diktāts** (diktāts, kurā ietverti precīzi tie paši vārdi, vārdu savienojumi, teikumi tikai citā kontekstā, kurus iepriekš skolēni jau rakstījuši un bijušas kļūdas to rakstījumos (kļūdas, protams, ir labotas, veikti pasākumi to novēršanai);
- **komentētais diktāts** (diktāts ar paskaidrojumiem tā rakstīšanas laikā; paskaidrojumus veic nevis skolotājs, bet skolēni tieši tajā brīdī, kad attiecīgais vārds (burts) tiek rakstīts);
- **diktāts “Centies sadzirdēt!”** (fonā skan mūzika vai kāds cits troksnis (video versijā fonā var būt arī attēls un skaņa) un skolēni raksta diktātu);
- **izlases diktāts** (diktāts, kuru izmanto, lai skolēnus mācītu vai pārbaudītu viņu prasmi uztvert tekstu pēc dzirdes un orientēties tekstā, veikt kādu konkrētu uzdevumu atbilstoši nosacījumiem, piemēram, noklausīties tekstu, bet pierakstīt tikai tos teikumus, kuros stāstīts par konkrētu notikumu; pierakstīt tikai tos teikumus, kuros ir īpašvārdi u. tml.);
- **radošais diktāts**, piemēram, skolēns klausās tekstu un pēc dzirdes pieraksta tikai tos teikumus, kas atbild uz iepriekš izvirzītajiem jautājumiem; skolēns pieraksta tikai tos teikumus no diktētā teksta, kuri pauž viņa personīgo attieksmi pret notikumiem, tēliem u.c.; skolēns dzirdēto diktāta tekstu pieraksta, mainot darbības vārdu laikus, personu vārdus, tekstā lietotos lietvārdus u.c. vārdus aizstājot ar sinonīmiem, antonīmiem u.tml.; skolēns tekstā lietotajiem lietvārdiem rakstīšanas laikā pievieno atbilstošus īpašības vārdus;
- **diktāts ar gramatisku uzdevumu**, piemēram, pēc redzes un/vai dzirdes pierakstītajā diktāta tekstā pasvītro teikumus konkrētu vārdšķiru vārdus, pasvītro teikumus virslocekļus vai

palīglocekļus, izraksta no diktāta teksta konkrētas valodas vienības un veic to sintaktisko, morfoloģisko vai fonētisko analīzi u. c.

Lai skolēni pierastu pie dažāda runas tempa un tembra, izmantojams gan **skolotāja diktēts diktāts**, gan diktāts, kuru **skolēni diktē viens otram**, gan **ieraksta diktāts** (skolēns klausās video vai audio ierakstītu tekstu un pieraksta).

Latviešu valodas mācību procesā izmantojami tā saucamie **mācību diktāti**, kuru mērķis apgūt pareizrakstības likumsakarības, apgūtās pieredzes **kontroles un paškontroles diktāti**.

Skolēna domāšanas aktivizēšanai ieteicami **izslēgšanas, vispārināšanas, salīdzināšanas, grupēšanas u. c. uzdevumi**, kuri prasa atsaukt atmiņā apgūto informāciju, meklēt sakarības un salīdzināt tās savā starpā, piemēram, vārdu rindā atrast “lieko” vārdu; izlasīt vārdu rindu, saskatīt starp vārdiem līdzību nozīmes vai formas ziņā un turpināt rindu; sagrupēt vārdus grupās pēc to kopīgajām pazīmēm u. tml.

Ja vēlamies, lai jaunākā skolas vecuma bērna izziņas darbības aktivitāte paaugstinās, tad tam noderēs tikai daudzveidīgs un interesantā formā piedāvāts mācību saturs. Mūsdienu skolēniem vairs nav pieņemama lineārā mācīšanās. Tikai tad, ja katru jaunu informāciju viņš var asociatīvi sasaistīt ar iepriekšējo, rodas vajadzība visā iesaistīties. Nav jābaidās, ka kādu brīdi sākumskolas skolēns nav pietiekami spējīgs viens pats tikt galā arī ar grūtākiem uzdevumiem, pats izvirzīt pieņēmumus un pārbaudīt tos. Svarīgi tikai, lai ir skaidri darba noteikumi, lai viņš ir apguvis tos paņēmienus, kas nepieciešamas konkrētā darba veikšanai, kā arī skolotājs ir vienmēr līdzās, ja būs nepieciešama palīdzība. Zināmu drošību skolēnam dod arī tas, ka viņš var **vingrināties** un dažādās situācijās izmantot vienu un to pašu apgūto likumsakarību.

Skolas vecumā bērniem pieaug vienaudžu loma, vajadzība un vēlme pēc savas vietas draugu grupā. Skolēni labprāt mācās apgūt prasmi saprasties, sadarboties, kopīgi izvirzīt mērķi un veikt uzdevumus šī mērķa sasniegšanai. Veiksmīgi organizēts grupu vai pāru darbs attīsta arī empātijas spējas, toleranci, iecietību, aktivizē valodas un runas izmantošanu saziņas procesā un savstarpējo bagātināšanos. Kopīgi strādājot, skolēni apgūst arī citu grupas dalībnieku valodas mācīšanās paņēmienus.

Izmantotā literatūra

Anspoka, Z. (2013). Daži lingvodidaktikas aspekti valodu mācīšanās veicināšanai pirmsskolā un skolā. *Valodu mācības pirmsskolā un sākumskolā. Zinātnisko rakstu krājums*. Rīga: SIA „Zelta rudens”. 9.-27. lpp.

Anspoka, Z. *Latviešu valodas didaktika 1.- 4. klase. Monogrāfija*. Rīga: Raka, 2008.

Beikers, K. (2002). *Bilingvisma un bilingvālās izglītības*. Rīga : Nordika.

Druvieta, I. (2000). Bilingvālā izglītība – bērnu spējām un intelektam. *Skolotājs*, Nr. 5, 65.–67. lpp.

Garcia, O. (2009). *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*. United Kingdom : Willey-Blackwell.

Latviešu valoda. Mācību priekšmeta standarts 1.–9.klasei. Ministru kabineta noteikumi Nr.530.
Pieejams: www.visc.gov.lv/izglitiba/saturs/standarti

АНАЛИЗ ДИАГНОСТИРУЮЩЕЙ РАБОТЫ 2014 ГОДА ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ В 3 КЛАССЕ

Ирина Фролова

Общая характеристика работы

Цель диагностирующей работы заключалась в том, чтобы выявить, насколько ученики 3 класса освоили те основные знания и умения в области родного языка, которые определены в стандарте основного образования по учебному предмету «Язык национальных меньшинств» по окончании 3 класса, для того чтобы до конца учебного года улучшить учебные достижения учеников.

В работе были представлены задания на диагностику сформированности у учеников коммуникативной, языковой, социокультурной и учебной компетенций. Задания были направлены на диагностику всех видов речевой деятельности: слушания, чтения, письма и говорения. Для получения объективных результатов в диагностирующей работе были предложены задания, соответствующие трём основным уровням познавательной деятельности: знания и понимания, применения усвоенных знаний и продуктивной (творческой) деятельности.

Диагностирующая работа по русскому языку состояла из 6 заданий.

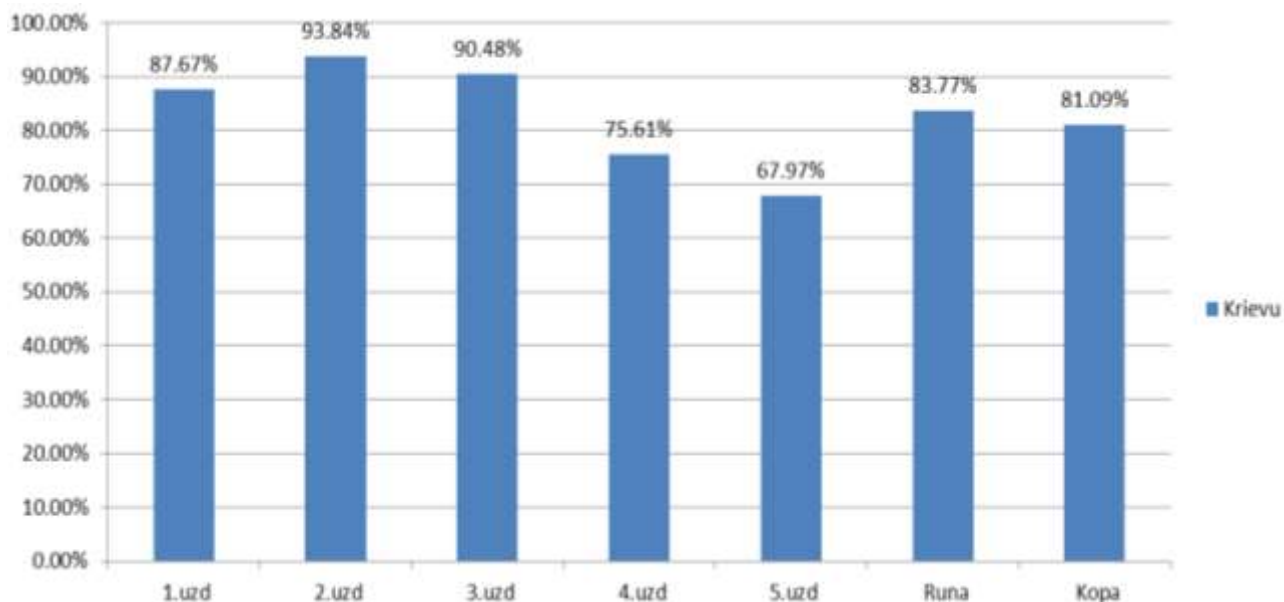
В первом и втором заданиях проверялось умение учеников слушать: понимать содержание прослушанного текста, выделять из прослушанного текста необходимую информацию и использовать её для выполнения задания.

Главной задачей третьего и четвёртого заданий была диагностика умения читать: понимать прочитанное, находить в тексте необходимую информацию и использовать её для выполнения заданий, а также определять главную мысль текста. Ученики после прочтения сказки должны были соединить части предложения, которые соответствуют содержанию сказки, а также найти в тексте сказки предложение, в котором выражается главная мысль сказки. Кроме того, при выполнении четвёртого задания ученики должны были показать умение определить лексическое значение слов, а также найти в тексте необходимые части речи.

Важной составляющей диагностирующей работы явилось создание учениками в пятом задании собственного письменного текста о своей школе с опорой на предложенный план. Диагностировались следующие умения, определённые в стандарте по учебному предмету: пишет тексты с элементами повествования или описания об увиденном, услышанном, прочитанном и пережитом событии, соблюдая признаки текста (заглавие, тема, законченность); предлагает заглавие к тексту, соответствующее теме; создаёт простые распространённые предложения; соблюдает признаки предложения; владеет освоенными языковыми нормами и др.

Для диагностики развития речевых умений в устной части диагностирующей работы ученикам 3 класса предлагалось рассказать о своей любимой игрушке. В ходе диагностики проверялись такие речевые умения как: умение составлять высказывания, соответствующие теме и ситуации общения; умение рассказывать о себе, увиденном, услышанном, прочитанном и пережитом и высказывать своё мнение; создавать тексты с элементами повествования и описания; соблюдать освоенные языковые нормы и нормы речевого этикета; умение использовать в речи богатство своего словарного запаса и др.

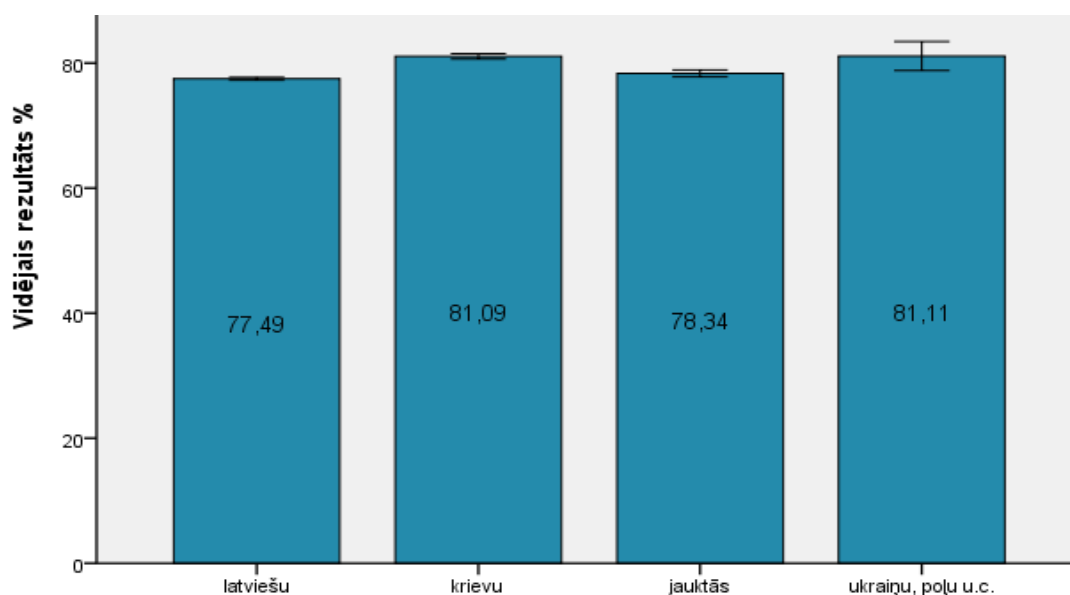
В среднем по стране 81,09 % учеников успешно справились с выполнением всех заданий диагностирующей работы по русскому (родному) языку. Результаты диагностирующей работы по стране свидетельствуют о том, что ученики 3 класса достаточно хорошо справились с выполнением заданий, направленных на диагностику умений понимать прослушанный и прочитанный текст, находить в тексте необходимую информацию и использовать её для выполнения заданий. Довольно высоким является средний показатель уровня развития речевых умений учеников – 83,77 %.

Время выполнения письменной части диагностирующей работы составляло 40 минут. Если во время проведения диагностирующей работы учитель констатирует, что для детей с замедленным темпом работы или для детей с особыми потребностями требуется дополнительное время для завершения работы, необходимо продлить время выполнения заданий письменной части на 10-15 минут.

Всего в диагностирующей работе в 2014 году участвовало 11829 учеников, в том числе 4799 учеников из школ национальных меньшинств.

Результаты диагностирующей работы не показали существенного различия в уровнях знаний и умений учеников школ с различными языками обучения: латышским, русским, польским, украинским. Различие составило всего 3,62%.

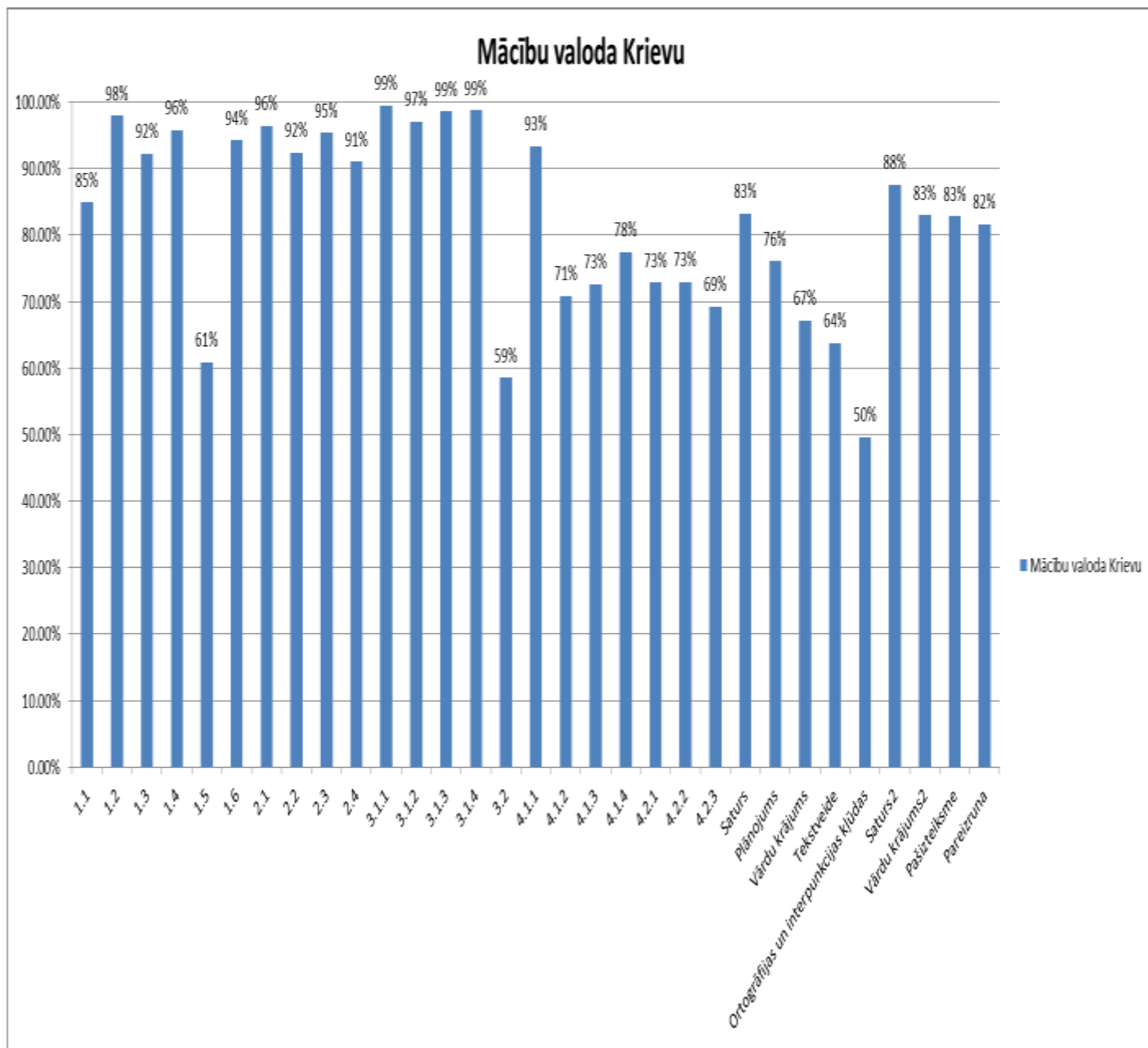
Diagnosticējošais darbs ar kombinētu mācību saturu 3. klase mācību valoda 2013./2014.māc.g. Salīdzinājums pēc apmācības valodas.

Остановимся более подробно на результатах диагностирующей работы.

Анализ учебных результатов части «Слушание»

Слушание – смысловое восприятие устного высказывания. Это активный мыслительный процесс, направленный на смысловую переработку речевых сообщений.

При выполнении заданий 1.1., 1.2., 1.3., 1.4. и 1.6. ученики показали достаточно высокий уровень понимания услышанного текста, который составил в среднем 93%.

При выполнении задания 1.5. ученики допустили ошибки, поэтому уровень усвоения составил 61% (см. рис. 3 «Mācību valoda, Krievu»). Причиной данной ошибки может быть невнимательное слушание ребят, т.к. Винни Пух был похож на облачко, но не синее, а чёрное. Восприятие текста у ребят в данном возрасте довольно предметное, поэтому они посчитали, что необходимо ответить на вопрос:

		ДА	НЕТ
5.	Винни Пух хотел быть похожим на маленькое, синее облачко	+	

В тексте фраза звучит «Я прикинусь маленькой чёрной тучкой и обману пчёл ...». В задании «Винни Пух хотел быть похожим ...». Допущенные ошибки можно объяснить тем, что произошла замена глаголов.

Выполнение заданий 2.1., 2.2., 2.3., 2.4. не составило трудности для учеников. Текст для слушания оказался относительно лёгким и доступным для ребят. Это частично объясняется тем, что известное произведение детской литературы «Винни Пух и его друзья», а также его экранизация хорошо известны части учеников. Кроме того, пониманию необходимой информации для успешного выполнения задания способствовала иллюстрация, расположенная на рабочем листе. Таким образом, второе задание оказалось выполненным учениками в среднем на 93,5%. (см. рис. 3 Mācību valoda, Krievu)

Объём текста соответствовал возрастным особенностям учеников.

Анализ учебных результатов части «Чтение»

Чтение – смысловое восприятие письменного текста, результатом которого становится понимание. По степени глубины восприятия можно выделить следующие виды чтения:

- а) просмотровое;
- б) ознакомительное, подвидами которого являются поисковое (выборочное) и реферативное чтение (со сжатием информации);
- в) критическое, изучающее чтение – если требуется полное и точное понимание содержащейся в тексте информации и адекватное ее воспроизведение в тех или иных целях.

Необходимо отметить, что ученики довольно успешно справились с теми заданиями, которые были направлены на понимание общего содержания текста и на поиск в тексте необходимой информации – в среднем 98,3% учеников успешно соединили части предложений в соответствии с содержанием сказки (см. рис. 3 Mācību valoda, Krievu). В то же время затруднение у учеников вызвало выполнение задания 3.2. – подчеркнуть в тексте предложение, в котором выражена главная мысль сказки, с которым справились лишь 59% учеников, что свидетельствует о том, что лишь чуть больше половины учеников имеют опыт осознанного чтения в 3 классе. Учителям на уроке, очевидно, следует уделять больше внимания критическому, изучающему чтению, развивая у учеников умение ориентироваться в тексте, а также критическое мышление: умение сравнивать, анализировать, выделять главное и др.

В среднем 76,83% учеников успешно справились с заданиями 4.1.1., 4.1.2., 4.1.3, 4.1.4., 4.2.1. и 4.2.2. и нашли в тексте сказки необходимые прилагательные, а в тексте задания - необходимые глаголы (см. рис. 3 Mācību valoda, Krievu). Если ученики довольно легко смогли найти и подчеркнуть глаголы ЖИЛИ и РАБОТАЛА, то глагол ПРОВЕЛА (задание 4.2.3.) вызвал у них затруднение – его отметили лишь 69% учеников. Возможно потому, что этот глагол относительно редко встречается в изучаемых текстах.

Анализ учебных результатов части «Письмо»

Письмо – процесс создания текста с последующей графической его фиксацией. Продуктом данного вида деятельности является записанный текст. Написание может быть полным или сокращенным. Состоит из нескольких этапов. Этап предварительной ориентировки. На этом этапе пишущий определяет, с какой целью, кому и что он будет писать. Второй этап – планирование деятельности. На этом этапе пишущий планирует не только содержание, но и форму своей речи. Он часто пользуется долгосрочным планированием своей речи, при этом он может подобрать наиболее точные выразительные языковые средства.

Результаты диагностирующей работы показали, как ученики 3 класса владеют умением создавать собственный письменный текст с опорой на предложенный план. Ученики должны были написать небольшой логический рассказ о своей школе, показав богатство своего словарного запаса, умение строить предложения, разные по цели высказывания, а также применять изученные орфограммы. Необходимо отметить, что 83% учеников написали рассказы, содержание которых полностью соответствует заданной теме; 76% ребят показали, что умеют строить логические рассказы, в которых чётко прослеживается главная мысль. 69% учеников 3 класса владеют словарным запасом, достаточным для раскрытия темы. Только 64% учеников в своих текстах используют разнообразные предложения по своему содержанию и цели высказывания. Расширение словарного багажа и развитие речи учеников, несомненно, должно стать одним из приоритетных направлений работы учителя в начальной школе. Самые низкие показатели свидетельствуют о проблемах, связанных с правописанием (см. рис. 3 *Mācību valoda, Krievu*). Только 50% учеников в полной мере владеют орфографическим письмом. Остальным, очевидно, трудно контролировать своё письмо с точки зрения орфографии. Возможно, это связано с тем, что проверочные работы направлены на проверку усвоения знаний, которые не проверяют орфографические навыки у учащихся. Не следует отказываться от диктантов, творческих диктантов, подготовленных диктантов, словарных диктантов.

Творческое письмо следует предлагать ученикам уже с 1 класса. Оценивать орфографическую зоркость надо со 2 класса.

Анализ учебных результатов части «Говорение»

Говорение – процесс формирования и формулирования мысли в момент произнесения высказывания. Продуктом говорения является устный текст.

Говорение оценивалось по четырём параметрам – содержание, словарный запас, самовыражение (интонация), правильность речи.

В среднем, процент освоения речевых умений составляет 83% (см. рис. 3 *Mācību valoda, Krievu*), что говорит о достаточно высоком уровне сформированности навыка говорения. Возможно, частично эти высокие результаты связаны с тем, что это было подготовленное выступление – ученик должен был рассказать о своей любимой игрушке. Для формирования правильной речи у учеников необходимо развивать прежде всего умение задавать и отвечать на вопросы, умение ориентироваться в речевой ситуации, умение создавать устное высказывание на заданную тему.

Для организации дальнейшей работы с учениками по результатам диагностирующей работы предлагаем

- методику проведения написания сочинения,
- темы для творческих письменных работ,
- текст для слушания с заданиями после слушания,
- тексты для чтения с заданиями после чтения,
- задания на формирование орфографической зоркости,
- задания на формирование понятия «Предложение».

Методика проведения написания сочинения

Сочинение как вид орфографического упражнения предусматривает самостоятельное построение текста, выражение собственных мыслей в письменной форме. Для написания сочинения ученики должны владеть следующими обобщёнными умениями:

- понять и раскрыть тему сочинения;
- подчинить своё сочинение определённой мысли;
- собрать материал, его систематизировать и расположить в нужной последовательности;
- определить границы сочинения;
- составить план и писать по плану;
- создать текст и записать его;
- использовать средства языка в соответствии с замыслом и речевыми ситуациями;
- совершенствовать написанное, находить и исправлять ошибки и недочёты.

Классификация сочинений по источникам материала:

1. на основе личного опыта учащихся:
 - 1.1. сочинения о пережитом, увиденном, услышанном самими учащимися;
 - 1.2. сочинения на материале экскурсий, наблюдений, походов, игр и др.
2. на основе опосредованных источников информации:
 - 2.1. сочинения по картинкам, которые делятся на три основных вида:
 - повествовательные сочинения по серии сюжетных картинок или по картинному плану;
 - повествовательные сочинения по одной картине, где даётся один момент сюжета;
 - описание картины.
 - 2.2. сочинение на основе прочитанного;
 - 2.3. сочинение по просмотренному фильму, спектаклю;
3. на материале разных источников – книжные сведения и материал собственного опыта, собственных наблюдений;
4. на основе творческого воображения – по данному началу или концу, импровизация сказок и т.п. (при этом собственный опыт и книжные сведения творчески перерабатываются).

Работа над сочинением делится на 3 этапа:

1. Накопление материала.
Наблюдения, экскурсии, походы, прогулки, рассматривание картин, просмотр фильмов, спектаклей, чтение литературы.
2. Отбор и систематизация материала.
Беседа, обсуждение, выделение существенного, составление плана, отдельные записи, подготовка лексики и т.д.
3. Словесное, речевое оформление сочинения.

Составление самого текста, его запись, совершенствование, исправление ошибок самими учащимися, проверка.

Методика проведения урока включает:

1. Сообщение темы и задач предстоящего сочинения.
На данном этапе необходимо вызвать интерес, восстановить мотивы, желание выразить свои мысли, создать хорошее настроение.
2. Беседа с целью упорядочения или накопления материала.
Необходимо активизировать всех учащихся, восстановить в памяти накопленный материал или обеспечить его получение.
3. Составление плана или его уточнение.
В начальных классах рекомендуется простой план из 3 – 5 пунктов (без подпунктов). План сочинения записывается на доске.
4. Речевая подготовка текста.
Составление отдельных словосочетаний, предложений или отдельных фрагментов текста по вопросам учителя. Лучшие варианты можно записать на доске в качестве опоры.
5. Устное составление, рассказывание и обсуждение вариантов текста.
Коллективное или индивидуальное (1–2 ученика), учитель может в качестве образца предъявить своё сочинение.
6. Орфографическая подготовка.
Запись на доске и орфографический разбор отдельных слов. Особое внимание уделяется словам на изучаемое правило.
7. Самостоятельное написание сочинения.
Занимает основную часть урока и составляет в 3 классе 20-25 минут, в 4 классе – 25-30 минут. Учитель оказывает индивидуальную помощь.
8. Самопроверка.
Совершенствование написанного текста, исправление ошибок.
9. Проверка сочинений учителем.

Анализ и классификация допущенных ошибок для организации работы над ошибками:

- несоответствие содержания сочинения его теме;
- нарушение композиции построения текста, неправильная связь между отдельными частями целого рассказа или отсутствие связи;
- неудачное построение отдельных предложений, неудачная связь между отдельными предложениями или отсутствие связи;
- неправильная связь между отдельными словами в предложении, неправильный или неудачный порядок слов в предложении;
- лексические недочёты: неправильное употребление слов и выражений;
- грубые и типичные орфографические и пунктуационные ошибки.

10. Работа над ошибками.

Проводится на следующем уроке и включает в себя:

- зачитывание лучших сочинений;
- коллективный анализ сочинений: содержания, построения целого текста и связи его частей, построение отдельных предложений и способов связи предложений в целое, порядка слов в предложении, связи между словами в предложении, употребления отдельных слов и выражений;

- коллективная работа над ошибками (орфографическими, пунктуационными, речевыми, логическими, содержательными и др.);
- индивидуальная работа над ошибками.

Начиная со 2 класса, ведётся работа по составлению высказываний по серии сюжетных картинок, по картине в устной форме, затем эта работа продолжается в 3 – 4 классах в письменной форме. Обращение к картине развивает чувства, культуру речи, образное мышление. Умение «видеть» картину – целая наука и она постигается постепенно, в системном подходе. Описание картины – самая трудная форма сочинения. В начальных классах дети описывают картину по вопросам, выявляя тему картины (что на ней изображено), её композицию (передний, задний план, расположение предметов), действие и действующих лиц, идейный смысл и «настроение» картины. Восприятие произведения искусства требует определённой аналитической работы. Внимательное рассмотрение всех подробностей и деталей помогает ответить на 3 главных вопроса: «Что изображено? Как это сделано? Почему?» Вместо простого пересказа сюжета учитель создаёт поисковую ситуацию, которая играет развивающую роль. Опорные категории при анализе картины: цвет, форма, пространство, композиция, образ.

Написание сочинений – одно из наиболее действенных упражнений в развитии связной речи учеников, которое наряду с другими видами работ в начальной школе учит детей основным умениям работы с текстом, активизирует мыслительную деятельность, развивает творческие способности.

Письмо

Темы для творческих письменных работ:

- Времена года.
- Зимние забавы.
- Весна пришла.
- Летом.
- Осенние приметы.
- Моя любимая игрушка.
- Моя школа.
- О том, что видела птичка в дальних краях.
- Комикс «Забавный случай из моей жизни».
- Колыбельная для мамы.
- Грамматические считалки (ко дню рождения Дж. Родари)
- «Небылицы, небылицы
Переходят все границы,
Ну и что же, ну и что же –
Быль и небыль так похожи!» Сочините небылицу.

Задание. Напиши о самом радостном дне в твоей жизни. Используй план.

План

1. Когда это было?
2. Что произошло в тот день?
3. Почему он самый радостный?
4. С кем ты поделился своей радостью?

Слушание

Задание. Прослушай текст и выполни задание.

Ганс Христиан Андерсен

Когда наш герой появился на свет в маленьком датском городе Оденсе, гадалка предсказала, что ему суждено прославить свою родину. Так оно и вышло, но значительно позже. А пока до мировой славы было ещё далеко...

В детстве Андерсен мечтал стать актёром, сочинял пьесы для театра, мастерил кукол и ежедневно шил им новые наряды.

Потом его обуяла жажда странствий. Двадцать девять раз он покидал пределы родной страны, отправляясь путешествовать. Теперь он был известен не только в родном Оденсе. Рассказывают, что однажды в Шотландии он забыл в гостинице свою трость. Хозяин привязал к ней записку с адресом: «Датскому писателю Гансу Христиану Андерсену». И, представьте себе, на почте приняли трость и доставили рассеянному хозяину.

Автобиографию – описание собственной жизни – Андерсен назвал «Сказка моей жизни». Пожалуй, точнее и не скажешь. Но не только жизнь самого писателя была сказкой. Любое существо, любой предмет рассказывали ему свою историю, а он пересказывал её своим читателям. Андерсен многое взял из устного народного творчества, но ещё больше придумал сам. Мы печалимся вместе с Элизой о её братьях, смеёмся над Голым королём и сочувствуем Дюймовочке... Одна из героинь писателя – Русалочка – стала символом датской столицы и уже много лет сидит на берегу моря и смотрит вдаль.

Ганс Христиан Андерсен был в жизни очень одиноким человеком. Он не обзавёлся семьёй, друзей у него тоже было немного. Зато очень много читателей. А день его рождения – 2 апреля – отмечается ежегодно как Международный день детской книги.

- Отметь верные утверждения:

№	Утверждение	ДА	НЕТ
1.	Двадцать девять раз он покидал пределы родной страны.		
2.	Андерсен забыл в гостинице свой чемодан.		
3.	Автобиография – это описание своей жизни.		
4.	Русалочка сидит на берегу озера и смотрит вдаль.		
5.	2 апреля отмечается Международный день детской книги.		

Чтение

Задание 1. Прочитай текст и выполни задание.

Старый пёс

Был у человека верный друг – Пёс. Много лет сторожил он хозяйство человека.

Шли годы, Пёс постарел, стал плохо видеть. Однажды в ясный летний день он не узнал своего хозяина. Когда хозяин возвращался с поля, он выбежал из своей будки, залаял, как на чужого. Хозяин удивился. Спросил:

- Значит, ты уже не узнаёшь меня?

Пёс виновато завил хвостом. Он ткнулся носом в ногу хозяина и нежно заскулил. Ему захотелось сказать:

- Прости меня. Я сам не знаю, как это получилось, что я не узнал тебя.

Через несколько дней человек принёс откуда-то маленького щенка. Он построил рядом с будкой старого Пса ещё одну, маленькую, будку и сказал щенку:

- Живи здесь.

Старый Пёс спросил у человека:

- Зачем тебе ещё один пёс?

- Чтобы тебе одному не было скучно, - сказал человек и ласково потрепал старого Пса по спине. Потом человек повернулся, тихо вздохнул и ушёл.

А на траве кувыркался – играл щенок.

В. А. Сухомлинский

- Найди в тексте предложение, которое выражает главную мысль этого текста. Подчеркни его.

Задание 2. Прочитай текст и выполни задания.

Хвосты

Коров, лошадей летом атакуют полчища мух, комаров, оводов и слепней. Не дали бы им крылатые мучители досыта поест, если бы не спасательные мухобойки-хвосты.

Есть у хвостов и другая служба. Собака виляет хвостом – значит, радуется. Это всем известно. Но вот встретились две собаки примерно равной силы. Хвосты у них лишь слегка приподняты. Это знак настороженности, предупреждения. Собаки – лайки живут на Севере. Там очень холодно. Хвост служит им одеялом, которым они укрывают свой нос, чтобы не замёрзнуть.

Лисам, волкам и белкам хвост служит рулём – помогает на бегу быстрее повернуть. Этим животным на бегу, а белкам – на лету.

Обезьяны живут высоко на деревьях. Им нужен хвост, чтобы цепляться за ветки и доставать сладкие и вкусные плоды. Очень удобно: поел и покачался на своём хвосте, как на качелях.

Есть в Америке зверь – опоссум. Ему нужен хвост для перевозок и переездов. Мама – опоссумиха носит своих детей на спине. А чтобы дети не свалились, она закидывает свой хвост на спину, чтобы было за что держаться. Малыши немедленно цепляются за этот «поручень».

Австралийский кенгуру не умеет бегать. Кенгуру прыгает большими прыжками на двух длинных задних лапах, а короткие передние лапы прижаты к груди. Большой хвост помогает этому прыгуну сохранять при прыжке равновесие, чтобы, приземляясь, не упасть. Сядет отдохнуть кенгуру, опять хвост при деле – зверёк опирается на него.

Крокодилу хвост помогает охотиться. Удар такого хвоста опасен даже для крупных животных. Покрытый роговыми пластинками, он тяжёлый, как бревно. Плывёт крокодил, а хвост служит ему веслом и рулём. Хвостом крокодил и гребёт, и правит.

По-разному используют животные хвосты. Есть в природе животное, которому хвост необходим для того, чтобы вовремя с ним расстаться. Это обыкновенная ящерица. Если схватит враг ящерицу за хвост, то останется она без хвоста. Через некоторое время вырастет новый хвост.

Ответь на вопросы:

- Для чего животным хвост?
- Зачем ящерице хвост?

Дополни предложения:

1. Кенгуру хвост помогает

2. Крокодилу хвост помогает

3. Лисам, волкам хвост служит

4. Собакам–лайкам хвост нужен, чтобы

Задание 3. Прочитай текст и выполни задания после текста.

Сколько у кого детей?

У большинства крупных животных детёнышей, как правило, бывает немного: обычно не больше одного – двух. Им больше и не выкормить: трудно. В большом лесу живет молодая лосиха. У нее в этом году родился только один лосёнок. У орла-белохвоста гнездо в том же лесу. В гнезде два орлёнка.

У большинства людей за раз тоже рождается один, два ребенка, но бывают и исключения – рождается сразу пять-шесть детей. А вот был случай, корова взяла да и разродилась пятью телятами – четыре бычка и одна тёлочка.

У птиц бывает по-разному. У чижа, зяблика, овсянки – по пяти птенцов. У серой куропатки – двадцать, а у страуса–папы целый детский сад – до тридцати малышей. Почему так? Меньше потомства имеют те, которые выкармливают птенцов в гнезде. А те, у которых птенцы сами, как и цыплята у курицы, могут передвигаться и добывать пищу, способны вырастить гораздо больше потомства.

Еще больше детей у рыб. У колюшки в гнезде из каждой икринки вывелось по мальку-колюшонку, всего – сотня колюшат. У леща – много тысяч. У трески – не перечить, наверно, миллион мальков.

1. Сколько в этом тексте абзацев? Запиши цифрой.

Ответ: _____

2. Найди четвёртый абзац. О ком говорится в этом абзаце? Допиши в предложении одно слово.

Ответ: В этом абзаце говорится о _____ .

3. В тексте говорится о следующих животных. Подчеркни верное.

Лещ, колюшка, лось, орёл-белохвост, серая куропатка, страус, чиж, треска.

4. Заполни таблицу. Используй информацию из текста. Постарайся записать цифрами, сколько у каждого из них бывает детёнышей. (Если не получается цифрой – напиши словами)

Название животных	Сколько у кого детей?

5. Ответь на вопросы. Если нужно, перечитай текст.

- У страуса-папы просто детский сад – целых тридцать малышей. А про каких животных говорится, что у них детёнышей в шесть раз меньше? Перечисли их всех.

Ответ: _____

Как ты думаешь, сколько обычно бывает детёнышей у медведя? Обведи букву ответа, с которым ты согласен.

- А. У медведя обычно рождается 1 – 2 медвежонка.
- Б. У медведя обычно рождается 5 – 10 медвежат.
- В. У медведя обычно рождается более 10 медвежат.
- Г. Не знаю.

- У каких животных, как правило, потомство меньше? Почему? Напиши.

Ответ: _____

Задания на формирование орфографической зоркости

Задание 1. Напиши диктант и выполни задания.

Диктант

Начиналась пурга. По небу мчались низкие чёрные тучи. Впереди них, точно отбившиеся от стада барашки, обгоняя друг дружку, бежали серенькие, с золотистыми гривками облака. Лес задёрнулся серым пологом. Ветер мчался по окрестности, заставляя скрипеть могучие деревья и сгибая их вершины, как тростник. Сквозь облака проглянуло солнце, грустно улыбнулось и спряталось. Настала ночь. Пурга этого только и ждала. Она засвистела в ветвях деревьев и стала швырять массой поднятого с земли снега. (70 слов)

1. Раздели на слоги слова пятого предложения.
2. Выпиши слова с непроизносимыми согласными, подбери к ним по одному-два однокоренных слова. Разбери слова по составу.
3. Выпиши три слова с проверяемыми безударными гласными, подбери к ним проверочные. Разбери слова по составу.
4. Выпиши из текста все слова с парными по глухости-звонкости согласными в слабой позиции в корне. Подбери проверочные слова.

5. Выпиши из 6-го и 7-го предложений глаголы, добавив частицу НЕ.
6. Сделай синтаксический разбор второго предложения.
7. Распространи первое предложение. Запиши новый вариант. Сделай его синтаксический разбор.
8. Подбери три синонима к третьему слову второго предложения.
9. Озаглавь текст.

Задание 2. Впиши пропущенные буквы.

В др__мучем л__су растут гр__бы.

Ч__совщик починил ч__сы.

Л__сник зат__пил печь.

Т__жёлый самолёт л__тит над м__рским заливом.

Задание 3. Впиши окончания прилагательных.

Ранн__утро, зимн__заря, высок__дерево, утренн__роса, холод зимн____, в дремуч__м лесу.

Задание 4. Впиши окончания существительных. Определи склонение и падеж существительных.

Жил в деревн__ - _____

Ехал в повозк__ - _____

Бежал по степ__ - _____

Играл на инструмент__ - _____

Жить в Сибир__ - _____

У школьной тетрадк__ - _____

В школьной тетрад__ - _____

Задание 5. Впиши, где надо Ъ.

Плащ__, реч__, шалаш__, нож__, доч__, грач__, лож__, ёж__.

Задание 6. Исправь ошибки.

Группа ребят атправилась влес. в лесу росли различные цвнты. Рибята собирали их. Миша ношёл потснежники. Они были очен кросивы! Дети радовались хорошей пагоде. Ярко свитило солнце. День был харош!

Задание 7. Запиши слова в два столбика. В первый столбик — слова с разделительным мягким знаком, во второй — слова с мягким знаком, обозначающим мягкость согласных звуков.

Листья, линькí, пьёт, коньки, семья, ручьи, редька, маленький.

<i>Разд. Ъ</i>	<i>Ь</i>

Задания на формирование понятия «Предложение»

Задание 1. Расставь знаки препинания.

Пришла весна лес проснулся после зимнего сна оживает каждое дерево весенний сок поднимается по стволу разбухают почки

Задание 2. Прочитай отрывок из русской народной сказки. Письменно ответь на вопросы. Используй предложения из текста.

Построили себе кот да петух избушку в лесу. Как-то раз кот пошёл дрова рубить. Петушок остался дома. Подкралась к окошку лиса и запела. Петушок выглянул в окошко. Схватила его лиса и понесла в лес.

Кто построил избушку в лесу?

Куда пошёл кот?

Кто подкрался к окошку?

Задание 3. Прочитай отрывок из русской народной сказки, вставь подходящий по смыслу предлог.

... одном доме жили две девочки — Рукодельница да Ленивица. Рукодельница ... постели вставала и ... дело принималась. А Ленивица ... постельке лежала, ... боку ... бок переворачивалась.

Задание 4. Составь и запиши предложения из групп слов. Подчеркни имена собственные.

Лето. Саша. Жить. В. Село. Дубки.

На. Река. Ока. Стоит. Город. Серпухов.

Лето. Тётя. Лиза. Ездить. Отдыхать. На. Чёрное. Море.

Николай. Петрович. Жить. В. Рига.

Задание 5. Определи тип предложения по интонации и по цели высказывания:

Ты сегодня чистил зубы?

Скоро летние каникулы!

Положи книги в портфель!

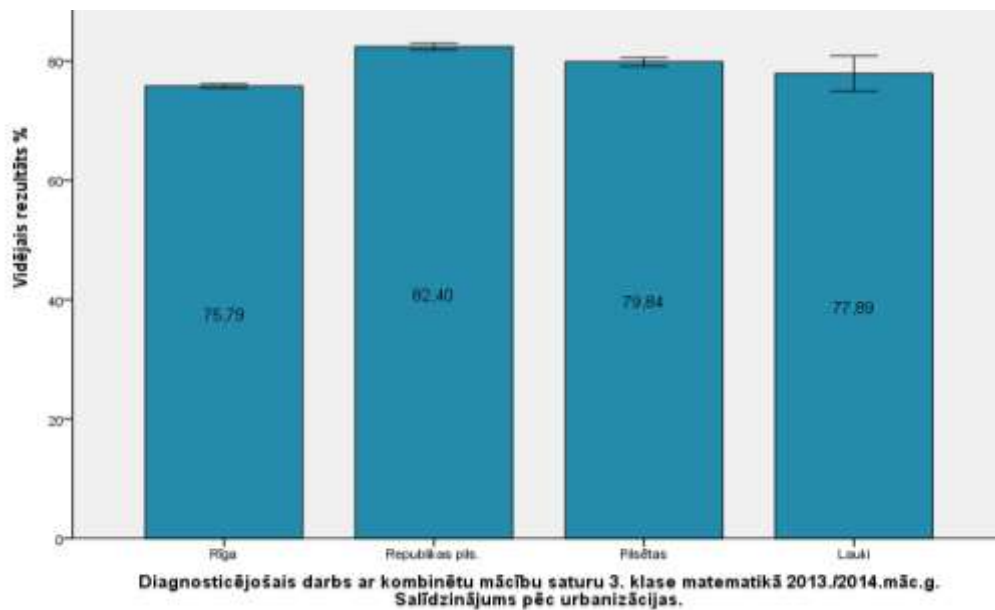
2014. GADA 3.KLASES DIAGNOSTICĒJOŠĀ DARBA MATEMĀTIKĀ REZULTĀTU ANALĪZE UN PRIEKŠLIKUMI PRASMJU APGUVES PILNVEIDEI

Dr.paed. *Elfrīda Krastiņa*

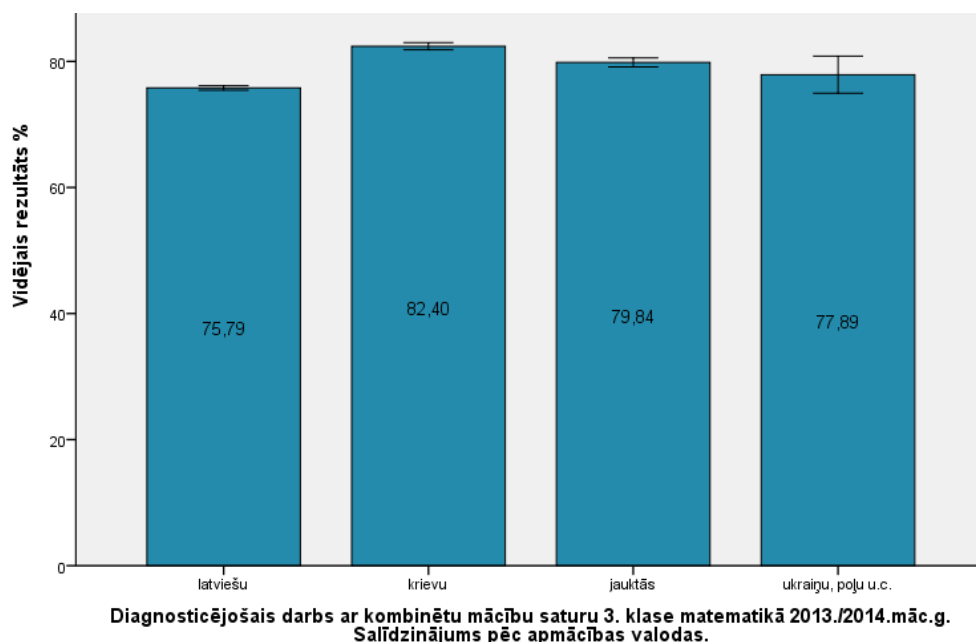
1. Darba izpildes raksturojums valstī kopumā

Diagnosticējošais darbs matemātikā tika veidots pamatlīmeņa prasmju apguves diagnosticēšanai. Tādējādi skolotājs var secināt, kā skolēni apguvuši pamatprasmes, bet nevar izdarīt plašākus secinājumus par katra skolēna sasniegto prasmju apguves līmeni matemātikā kopumā.

Darbu veica 16767 skolēni. Vidējais izpildes rezultāts valstī ir 77,54%. Rezultāti pēc urbanizācijas arī nav būtiski atšķirīgi. Vislabākie rezultāti 82,40% ir republikas nozīmes pilsētu audzēkņiem, pārējām pilsētām nepilni 80%, lauku skolām nepilni 78%, Rīgas pilsētai nepilni 76%.

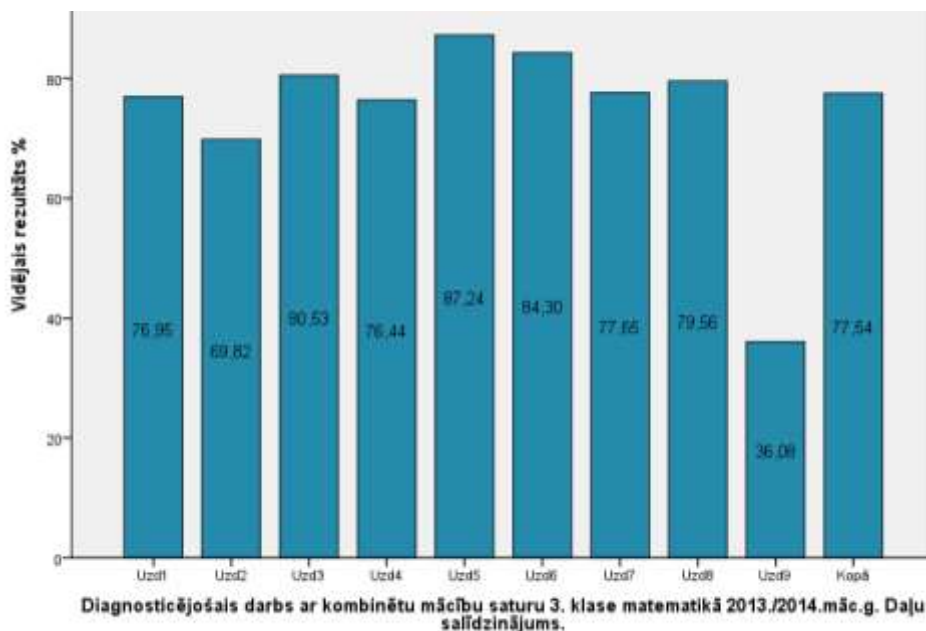

Salīdzinot rezultātus **pēc mācību valodas skolā** redzam, ka labākie rezultāti ir skolām ar krievu mācību valodu – 82,4%, skolām ar ukraiņu, poļu mācību valodu – 78%. Nedaudz zemāki rezultāti skolām ar latviešu mācību valodu – 76%. Tas liek domāt, ka vairāku valodu apguve pozitīvi ietekmē arī matemātikas mācību rezultātus.

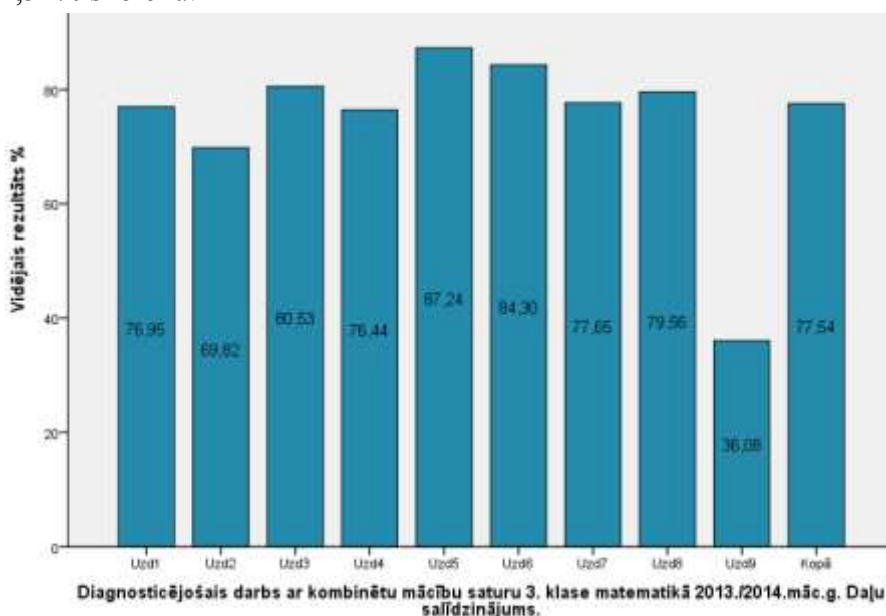

Salīdzināt skolu rezultātus savā starpā nebūtu korekti, un iesakām to nedarīt arī novados. Katrā skolā ir atšķirīgs skolēnu kontingents, un skolēnu sasniegumi nav atkarīgi tikai no pedagoga darba. Nozīmīgāk ir analizēt prasmju apguves rādītājus, meklēt kļūdu cēloņus un metodiskās pieejas, kā šos trūkumus novērst.

Izvērtējot uzdevumu risināšanas rezultātus, tie dažādām grupām ir ļoti līdzīgi. Vislabāk veicies **5.uzdevums** – 87,2% un **6.uzdevums** – 84,3%. Šo uzdevumu izpildei pamatā bija nepieciešamas reizināšanas un dalīšanas tabulas zināšanas. Pārējie uzdevumi risināti 70% - 80% apjomā.

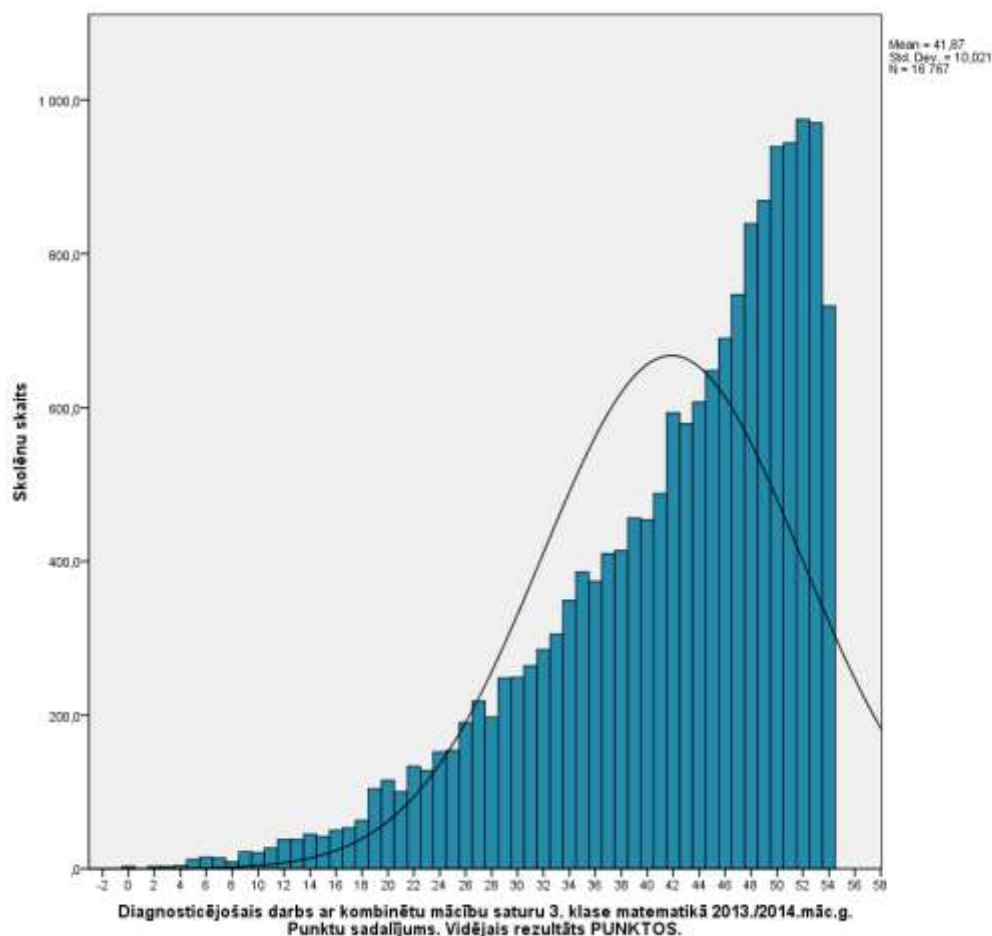

Vislielākās grūtības sagādāja **9.uzdevums**. Abas atbildes atrada 30,64% skolēnu, vienu atbildi 41,52% skolēnu.

Tas nozīmē, ka mazāka vērtība mācību procesā pievērsta šādu nestandarta uzdevumu ar kombinatorikas elementiem risināšanai. **2.uzdevums**, kurā pēc teksta bija jāuzraksta izteiksme un jāaprēķina tās vērtība saistītā pierakstā un **7.uzdevums** – teksta uzdevums, risināti nedaudz zem vidējiem rādītājiem. Teksta analīze un saistītais pieraksts daļai skolēnu grūtības sagādājuši

vienmēr. Vidējais iegūto punktu skaits skolēnam valstī ir 42 punkti no 54 punktiem (skat. 3.1. att.).

Tas apliecina diagnosticējošā darba atbilstību pamatprasmju izvērtēšanai un to, ka pamatprasmju apguve kopumā tiek nodrošināta labi.

2. Uzdevumu atbilstība standarta prasībām

Diagnosticējošais darbs matematikā veidots vienā variantā, tajā skolēniem bija jāatrisina 9 uzdevumi (skat. pielikumā). Darba izpildes laiks 40 minūtes. Iespējams, ka skolēniem ar lēnāku darba tempu būtu nepieciešamas papildus 5 - 10 minūtes darba pabeigšanai, kas diagnosticējošā darbā būtu pieļaujams, jo šeit nav ietverta sacensība „kurš ātrāk”, bet svarīgi noskaidrot konkrēto prasmju apguvi (īpaši tas attiecināms uz klasēm, kurās īsteno iekļaujošās izglītības programmu vai uz skolēniem, kuriem ir mācīšanās traucējumi).

Galvenais akcents pamatprasmju apgūvē ietverts standarta prasībā 6.1. *ar naturāliem skaitļiem pirmā simta robežās prot veikt četras aritmētiskās darbības galvā un rakstos, kā arī nosaukt darbības un to locekļus.* Šī prasība ietver arī vairākas būtiskas prasmes, kuras vēl līdz februāra mēnesim pēc programmas nav apgūtas, vai tikko uzsākta to apguve (reizināšana, dalīšana ārpus tabulas, dalīšana ar atlikumu utt.). Šī iemesla dēļ bija ierobežotas iespējas dažādot uzdevumus (1., 2., 8.uzdevums līdzīgi pēc satura). 5. un 6. uzdevumā līdz ar to galvenā uzmanība – reizināšanas un dalīšanas tabulu apguves pārbaudei un šo zināšanu lietošanai darbības nezināmā locekļa aprēķināšanai (dalāmā aprēķināšana 2, dalītāja – 3, dalījuma – 4 piemēri). Vairāk kļūdu dalītāja aprēķināšanā. Labāki rezultāti dalījuma aprēķināšanā. Dalīšana ar atlikumu vēl nav apgūta. Tas nozīmē, ka veicot pārbaudes darba analīzi skolotājs, vadoties pēc

konkrētiem uzdevumiem, var arī konkretizēt prasmju apguvi. Uzdevumu 1.4., 2.1., 2.3., 8.1. izpilde apliecina skolēnu izpratni par darbību secību izteiksmēs un to vērtību aprēķināšanu saistītā pierakstā. 3.uzdevuma rezultāti ilustrē skolēnu izpratni par lielumiem un to savstarpējām sakarībām. 2.,4. un 9. uzdevumā ietverta vairāku jēdzienu izpratne.

Pēc 7.uzdevuma risināšanas rezultātiem varam spriest par skolēnu prasmi iegūt informāciju no teksta un pēc tās atrisināt izvirzīto matemātisko problēmu. Skolotāji varēja pārliecināties, cik daudzveidīgi skolēni izvēlējās atrisinājuma pierakstu: ar jautājumiem un darbībām; tikai ar darbībām vai sastādot atrisinājuma izteiksmi ar vai bez skaidrojumiem. Tādējādi skolēni apliecināja arī *prasmi lietot matemātikas zināšanas dabas un sabiedrības procesu analizē* (standarta prasības 7.2., 7.4., 7.5., 7.7., 7.8.) un *prasmi veidot un pētīt matemātiskos modeļus ar matemātikai raksturīgām metodēm* (standarta prasības 8.1., 8.2., 8.3., 8.6., 8.7., 8.8., 8.9.) gan pazīstamās, gan nestandarta situācijās.

Pozitīvi vērtējams, ka nestandarta situācijās bija brīdinoša piezīme (*trīs atbildes ir liekas*) 8.uzdevumā vai ievirze (*iespējami divi pareizi atbilžu varianti*) skolēna darbībai 9.uzdevumā.

Kopumā darbs vērtējams pozitīvi, veidots atbilstoši standarta prasībām.

3. Kļūdu analīze un metodiskie ieteikumi prasmju apguves pilnveidei

Pamatprasmju apguvi analizēsīm tās sagrupējot šādi:

- skaitļošanas prasmju apguve;
- jēdziena izpratne;
- lielumi un to mērīšana;
- teksta uzdevumu risināšanas prasme;
- zināšanu lietošana nestandarta situācijās.

3.1. Skaitļošanas prasmju apguve

Skaitļošanas prasmes 100 apjomā skolēniem bija nepieciešamas visos uzdevumos, jo tā ir viena no svarīgākajām pamatprasmēm, kura jāapgūst 3.klasē.

Aprēķinot izteiksmju vērtības galvā, svarīgi ir individuālās pārrunās noskaidrot kļūdas cēloņus (kā skolēns ieguva rezultātu). Iespējamās kļūdas:

- neuzmanības, pārrakstīšanās kļūdas, piemēram,
 - pierakstot rezultātu, samaina vietām ciparus: 36 vietā raksta 63;
 - izpilda vienu darbību, otru aizmirst izpildīt;
 - pārskatās darbību zīmes, atņemšanas vietā izpilda saskaitīšanu vai, piemēram, $(27 + 13) \times 2$ saskaitīšanas vietā izpilda atņemšanu;
- neizprot darbību secību (būtiska kļūda), piemēram,
 - 1.1.izteiksmē vispirms saskaita, tad atņem, iegūst 33 nevis 51;
 - 1.4. izteiksmē vispirms atņem, tad dala un iegūst 11 nevis 87;
 - 2.1. – pierakstot izteiksmi, aizmirst iekavas $45 + 15 : 3$ un rezultātā pieļauj otru kļūdu – neievēro darbību secību un nepareizi pieraksta atrisinājumu saistītā pierakstā: $45 + 15 : 3 = 60 : 3 = 20$;
- nav apgūti darbību izpildes algoritmi, ja skolēns nevar paskaidrot, kā iegūts nepareizais rezultāts;

- nepareizi pieraksta atrisinājumu saistītā pierakstā, kaut uzdevumā tas nav prasīts, piemēram, $95 - 40 : 5 = 40 : 5 = 8 = 95 - 8 = 87$.

Šāda kļūda rodas tad, ja skolotājs akcentē uzmanību tam „kura darbība jāizpilda vispirms”. Skolēns tad arī raksta to darbību, kuru izpilda. **Saistītā pieraksta būtība ir prasībā „pārraksti izteiksmi un tās darbības vietā, kuru izpildi raksti skaitli”.**

Abos gadījumos (1.4. un 2.1.) veidojas diskutējama situācija – it kā iegūts pareizs rezultāts, bet pieļautas 2 būtiskas kļūdas. Bet skolēns neprot pareizi uzrakstīt izteiksmi, tomēr uzdevuma jēgu pēc būtības ir uztvēris.

Cits skolēns, pieļaujot vienu kļūdu izteiksmes pierakstā, tālāko risinājumu saistītā pierakstā izpilda pareizi: $45 + 15 : 3 = 45 + 5 = 50$.

Līdzīgas kļūdas vērojamas arī uzdevumos 2.2. un 2.3. Piemēram, $19 + 63 : 9 = 81 : 9 = 9$, daži summu izvēlas tā, lai tā dalītos ar 9. Izteiksme uzrakstīta pareizi, bet aprēķini un saistītais pieraksts nepareizi.

Kopumā 1.uzdevumā visvairāk kļūdu piemērā 1.4. To skolās ar latviešu mācību valodu pareizi izpildīja 49% skolēnu, skolās ar poļu mācību valodu - 60% skolēnu, skolās ar krievu mācību valodu - 62% skolēnu. Kļūdas cēloņus zināmā mērā var izskaidrot ar uztveres konformismu – pirmās trijās izteiksmēs darbības bija jāizpilda pēc kārtas, tādēļ arī 1.4. izteiksmi risinot, daļa skolēnu darbības izpilda pēc kārtas. Un darbības šajā gadījumā bija izpildāmas arī, neievērojot darbību secību.

5.uzdevuma un 6.uzdevuma rezultāti ir optimāli, kas apliecina, ka reizināšanas – dalīšanas tabula ir apgūta labi. Visvairāk kļūdu piemēros 5.3, 5.5 un 5.6, kā arī nezināmā dalītāja aprēķināšanā. Vingrināšanās tabulu sakarību nostiprināšanā jāturpina, ņemot vērā skolēnu atmiņas attīstības īpatnības.

8.uzdevumā kļūdas līdzīgas jau analizētajām 1. un 2. uzdevumā. Kritisko domāšanu veicinātu vairākas liekās atbildes, kas iegūtas, nepareizi izpildot darbības vai neievērojot darbību secību, piemēram,; 28, 200, 20.

Trūkumu novēršanai ieteicams:

- 1) pēc pārbaudes darbiem praktizēt kļūdu labojumus ar paskaidrojumiem (mutvārdos vai rakstos) t.i., pareizi pierakstot atrisinājumu un paskaidrojot, kā šo uzdevumu risināt (refleksīvā darbība);
- 2) mācīt paškontroles paņēmienus, kā pārliecināties par uzdevuma izpildes pareizību (pierakstīt darbību izpildes pārbaudi);
- 3) skolotājam jābūt iecietīgam pret tiem, kam matemātika sagādā grūtības, lai skolēniem neveidotos bailes, psiholoģiska barjera; mācīt bērnam izprast sevi un procesu, kā rodas kļūdas un kā tās labot; ar labestību panākt konsekventu prasību izpildi;
- 4) katrā stundā praktizēt dažādus galvas rēķinu paņēmienus (darbību ķēdītes pēc mutvārdu diktāta, atbildes pierakstot vai parādot ar signālkartēm, ar balsošanas pultīm; dažādas spēles; Jāņa Menča (sen.) skaitļu sleju un ciparu sleju izmantošana klasē utt.);
- 5) risinot stabiņu uzdevumus no mācību grāmatas, rosināt pierakstīt tikai atbildes; pēc tam veikt savstarpēju kontroli vai paškontroli; pēc nosauktām vai projicētām uz ekrāna atbildēm. Burtnīcā ierakstīt pilnā pierakstā tos piemērus, kuros tika pieļautas kļūdas;
- 6) uzrakstot izteiksmes un aprēķinot to vērtības, ieteicams biežāk praktizēt šādus uzdevumus dažādos variantos:

- uzrakstīt izteiksmi pēc diktāta un aprēķināt tās vērtību saistītā pierakstā;
- uzrakstīt izteiksmi pēc dotā teksta un aprēķināt tās vērtību saistītā pierakstā;
- lasīt uzrakstītās izteiksmes pēc šāda parauga, piemēram,
 $32 - 12 : 4$ (no 32 atņemt skaitļu 12 un 4 daļījumu);
 $(32 - 12) : 4$ (skaitļu 32 un 12 starpību dalīt ar 4).

Šo tekstu var rosināt arī pierakstīt.

Šādus uzdevumus praktizējam salīdzinoši mazāk, bet jāatceras, ka matemātikā svarīgi uzdevumus risināt abos virzienos. Šajā gadījumā izteiksmi uzrakstīt un pretējais – izteiksmi lasīt. Tāpat teksta uzdevumus risināt un līdzīgi pretējais – teksta uzdevumus sadomāt pēc norādītās izteiksmes, vai sadomāt līdzīgus uzdevumus tikko atrisinātajam. Praksē biežāk tiek uzdevumi risināti, retāk – sadomāti. Tādējādi netiek nostiprināta uzdevuma un tā atrisinājuma izpratne pēc būtības.

Atsevišķos gadījumos skaitļošanas uzdevumos parādās arī citas individuālās kļūdas, kuras grūti iepriekš prognozēt (ciparu spoguļraksts, savs izdomāts risināšanas paņēmieni utt.). 4.uzdevumā daļa skolēnu atrisinājumā nepierakstīja darbības, tās izpildīja galvā un pierakstīja tikai rezultātu.

3.2. Jēdziena izpratne

Šī pamatprasmē ietverta 2., 3., 4, 9. uzdevumā:

- 2. uzdevumā darbību un rezultātu nosaukumi;
- 3. uzdevumā mērvienību apzīmējumi;
- 4. uzdevumā jēdzieni – lauza līnija, nogrieznis, 2 reizes īsāks, par 2 cm garāks, lauza līnijas garums;
- 9. uzdevumā jēdzieni – pavisam, vismazāk, par 4 mazāk, katra veida.

Rezultātu analīze liecina, ka 4. uzdevumā jēdzienu „reizes īsāks” vislabāk apguvuši skolās ar krievu mācībvalodu - 84%, skolās ar latviešu mācībvalodu - 76 %, zemāki rezultāti skolās ar poļu mācībvalodu - 67%. Kopumā jēdzienu „par 2 cm īsāks” pareizi lieto skolās ar krievu mācībvalodu - 78%, skolās ar latviešu mācībvalodu un poļu mācībvalodu - 71% skolēnu. Tas, ka jēdzienu „ par tik vairāk/ mazāk” daļa skolēnu neuztver pareizi varētu būt skaidrojams ar metodisko pieeju atšķirību. Atsevišķi mācību grāmatu autori šo jēdzienu neskaidro, bet savieno to ar jēdzienu „ par cik vairāk / mazāk?”.

Sprīžot pēc diagnosticējošā darba rezultātiem, turpmākā darbā uzmanība pievēršama jēdzienu apguves izpratnei. Jaunākajās klasēs skolēniem nav jācenšas mehāniski iemācīties jēdzienu definīcijas, bet galvenokārt apgūt šo jēdzienu praktisko lietojumu. Piemēram, jēdzienu „mazinātājs” uzdevuma risināšanā svarīgāk ir atpazīt konkrētā piemērā, nevis bez izpratnes iegūmēt definīciju. Tas pats attiecināms uz darbību algoritmu teorētisko izklāstu, svarīgāk ir apgūt pa soļiem šīs darbības izpildi konkrētos piemēros. Lai veidotos noturīga prasme, dažādiem skolēniem būs nepieciešams atšķirīgs vingrinājumu skaits. Jēdzienu izpratnei palīdz dažāda veida uzskate vai tēlainas asociācijas, grafiska vizualizācija.

Mācot par jēdzieniem „par tik vairāk/mazāk”, „tik reižu vairāk/mazāk”, „par cik vairāk/mazāk?”, „cik reižu vairāk/mazāk?”, izmantojama 2. nodaļa Maijas Vītumas darbā „Metodiskie ieteikumi skolotājiem par gatavošanos valsts diagnosticējošam darbam matemātikā 6.klasē” elektroniskajā izdevumā www.visc.gov.lv .Uzdevumi pārveidojami tā, lai tajos būtu naturālie skaitļi 100 apjomā. Šo jēdzienu izpratne ir nozīmīga visā

matemātikas kursā, ne tikai pamatskolā. Noslēguma darbā noteikti iekļaujami šāda veida uzdevumi.

Veidojot pārskata tabulas, svarīgi tajās atklāt jēdzienu, īsi skaidrot, kā to saprast, parādīt to shematiskā zīmējumā ar nogriežņiem (sloksnītēm) un pierakstot arī atrisinājuma matemātisko modeli. Bieži skolotāji izmanto tikai formālo pieeju - „vārds un darbības zīme”, piemēram, par vairāk + ; par mazāk - .

Šāda pieeja var radīt kļūdas teksta uzdevumu risināšanā, kur tieši otrādi - jāizvēlas pretējā darbība, piemēram, : „Jānim ir 7 gadi jeb par 2 gadiem vairāk nekā Zanei. Cik gadu Zanei?

Jēdzienu lietošanu ilustrēsim instrukciju kartītēs (atgādnēs).

Jēdziena „ par tik vairāk ” apguvei	
<u>Uzdevums</u> Ainai 15 pasaku grāmatas, Dainai par 3 grāmatām vairāk . Cik grāmatu Dainai?	<u>Attēlo:</u> A - 15 D - tikpat 3 ?
<u>Domā tā:</u> Par 3 vairāk – tas nozīmē tikpat un vēl 3 , tātad skaitlim jāpieskaita 3 .	<u>Atrisinājums:</u> $15 + 3 = 18$ (gr.) <u>Atbilde:</u> Dainai ir 18 grāmatas.
Atrisinājuma modelis:	____ + ____

Jēdziena „ par tik mazāk ” apguvei	
<u>Uzdevums</u> Ainai 15 grāmatas, Dainai par 3 grāmatām mazāk . Cik grāmatu Dainai?	<u>Attēlo:</u> A - 15 D - ? 3
<u>Domā tā:</u> Par 3 mazāk – tas nozīmē, ka būtu tikpat bez 3, (pietrūkst 3) , tātad no skaitļa jāatņem 3 .	<u>Atrisinājums:</u> $15 - 3 = 12$ (gr.) <u>Atbilde:</u> Dainai ir 12 grāmatas.
Atrisinājuma modelis:	____ - ____

Uzdevuma nestandarta forma veidojas tad, ja ir uzdevumi ar nosacījumiem „jeb par tik vairāk / mazāk”, vai abi nosacījumi attiecas uz vienu objektu, piemēram:

- „Ainai **15** grāmatas **jeb par 3** grāmatām **vairāk** nekā Dainai. Cik grāmatu Dainai?”

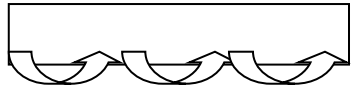
Tad domājam kā šo uzdevumu pateikt citādi: „Ja Ainai ir par 3 grāmatām vairāk, tas nozīmē, ka Dainai ir par 3 grāmatām mazāk nekā Ainai.” Uzdevums kļūst līdzīgs iepriekš risinātajam „Ainai 15 grāmatas, Dainai par 3 grāmatām mazāk. Cik grāmatu Dainai?”

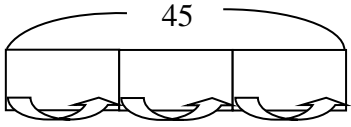
Šādi uzdevumi ilustrē pieeju, ka nedrīkst spriest pēc šablona, bet teksts jāanalizē pēc būtības. Šādi uzdevumi ir J. Menča (sen.) mācību grāmatās. Citi autori šādus uzdevumus nepiedāvā risināšanai.

Līdzīgi var formulēt arī otru uzdevumu: „Ainai ir **15** grāmatas. **Tas ir par 3** grāmatām **mazāk** nekā Dainai. Cik grāmatu Dainai?”

Jēdziena „Par cik vairāk / mazāk?” apguvei	
<u>Uzdevums</u> Ainai 15 grāmatas, Dainai 12 grāmatās. 1) Par cik grāmatām Ainai vairāk nekā Dainai? 2) Par cik grāmatām Dainai mazāk nekā Ainai?	<u>Attēlo:</u> 1) A - 15 ? D - 12 2) A - 15 D - 12 ?
<u>Domā tā:</u> Grāmatu skaits jāsalīdzina, tātad jāatrod starpība starp lielāko un mazāko skaitli.	<u>Atrisinājums:</u> $15 - 12 = 3$ (gr.) <u>Atbilde:</u> 1) Ainai ir par 3 grāmatām vairāk nekā Dainai. 2) Dainai ir par 3 grāmatām mazāk nekā Ainai.
Atrisinājuma modelis:	____ - ____

Jēdziena „tik reižu vairāk” apguvei	
<u>Uzdevums</u> Ainai 15 grāmatas, Dainai 3 reizes vairāk. Cik grāmatu Dainai?	<u>Attēlo:</u> A - 15 D - ____ ____ ____ ?
<u>Domā tā:</u> 3 reizes vairāk – tas nozīmē 3 tādi daudzumi, tātad skaitlis jāreizina ar 3.	<u>Atrisinājums:</u> $15 \times 3 = 45$ (gr.) <u>Atbilde:</u> Dainai ir 45 grāmatas.
Atrisinājuma modelis:	____ x ____

Jēdziena „tik reižu mazāk” apguvei	
<u>Uzdevums</u> Ainai 15 grāmatas, Dainai 3 reizes mazāk. Cik grāmatu Dainai?	<u>Attēlo:</u> A - 15 D - ?
<u>Domā tā:</u> 3 reizes mazāk – tas nozīmē trešā daļa, tātad skaitlis jādala ar 3. vai arī Ja Dainai grāmatu ir 3 reizes mazāk, tas nozīmē, ka Ainai ir 3 reizes vairāk. Tātad varu minēt, kuru skaitli reizinot ar 3 iegūst 15. Tas ir 5. Kā to aprēķināt?	<u>Atrisinājums:</u> $15 : 3 = 5$ (gr.) <u>Atbilde:</u> Dainai ir 5 grāmatas.
Atrisinājuma modelis:	____ : ____

Jēdziena „Cik reižu vairāk / mazāk?” apguvei	
<u>Uzdevums</u> Ainai 45 grāmatas, Dainai 15 grāmatas. 1) Cik reižu Ainai grāmatu vairāk nekā Dainai? 2) Cik reižu Dainai grāmatu mazāk nekā Ainai?	<u>Attēlo:</u> A - D - 15
<u>Domā tā:</u> Grāmatu skaits jāsalīdzina, cik šādu porciju pa 15 grāmatām ir Ainai, tātad jāatrod daļījums lielākais skaitlis pret mazāko. (6. klasē teiksim attiecība lielākais pret mazāko)	<u>Atrisinājums:</u> $45 : 15 = 3$ (reizes) <u>Atbilde:</u> 1) Ainai ir 3 reizes vairāk grāmatu nekā Dainai. 2) Dainai ir 3 reizes mazāk grāmatu nekā Ainai.
Atrisinājuma modelis:	____ : ____

Īpaši absurda situācija veidojas tad, ja skolēni neizprot atšķirību, kad lietot „par” un kad „reizes” un abus šos jēdzienus saliek blakus „ par 3 reizēm vairāk”, kā varam lasīt kādās laikrakstu intervijās vai ikdienas lietojumā „Bankas peļņa pieaugusi par 3 reizēm vairāk”. Lūk, šeit nav saprotams, ko autors grib pateikt „par 3 vairāk” vai „3 reizes vairāk”.

Šādi izteikumi noteikti jālabo skolēnu runā, vienojoties, ka šos jēdzienus lietosim atsevišķi, lai nerastos pārpratumi.

3.3.Lielumi un to mērīšana

Šo prasmju apguve ietverta 3. un 4. uzdevumā.

Iespējamie kļūdu cēloņi:

- trūkumi mērvienību pamatsakarību zināšanās;
- neuztver, neizprot mērvienību apzīmējumus;
- salīdzina skaitļus, nepievēršot uzmanību mērvienībām;
- zīmju „lielāks”, „mazāks” līdzība nesaistās ar to lietošanu;
- neprecīzi veikti mērījumi, neatbilst lauztās līnijas faktiskais garums;
- nav pielikti burti nogriežņu galapunktos;
- nepareizi lieto izteiksmju pierakstus ar mēriem ,
piemēram: $6 : 2 = 3 \text{ cm}$ (izpildot darbību ar skaitļiem iegūst mēru)
jābūt $6 : 2 = 3 \text{ (cm)}$ vai $6 \text{ cm} : 2 = 3 \text{ cm}$

Mēru pārveidošana, darbības ar mēriem skolēniem rada problēmas vienmēr. Tas liecina, ka skolēniem trūkst uzskatāma priekšstata par mēriem. Formālās zināšanas nenodrošina izpratni. Kopvērtējumā šo uzdevumu atrisināja 80% skolēnu. Salīdzinoši visvairāk kļūdījās 1. piemērā. To daļēji varētu izskaidrot, ka decimetru kā mēru nelieto praktiskā dzīvē. Tam galvenokārt ir metodiska nozīme. Ieteicams:

- jau 1.klasē skolēniem pašiem izveidot (salīmēt) šos mērus un pārliecināties, ka 10 cm veido 1dm un 10 dm veido 1 m,
- risinot uzdevumus ar mēriem, vienmēr saistīt tos ar uzskatāmo priekšmetu salīdzinājumā ar kādu etalonu,
- noskaidrot, kā sakārtot mērvienības no mazākām uz lielākām,
- attīstīt acumēru garuma novērtēšanu,
- lauztās līnijas garumu var aprēķināt pa darbībām vai arī pierakstīt atrisinājuma izteiksmi:

1.variants: 1) $6 : 2 = 3 \text{ (cm)}$

2) $3 + 2 = 5 \text{ (cm)}$

3) $6 + 3 + 5 = 9 + 5 = 14 \text{ (cm)}$

2.variants: $6 + 6 : 2 + (6 : 2 + 2) = 6 + 3 + (3 + 2) = 6 + 3 + 5 = 14 \text{ (cm)}$

Šajā gadījumā arī var parādīties atšķirības vērtēšanā. Ieskaitīt vai neieskaitīt punktus, ja nav pierakstītas atrisinājuma izteiksmes. Tas atkarīgs no skolotāja prasībām ikdienā, vai pastāv nosacījums, ka pārbaudes darbos jāpieraksta arī vienkāršākās darbības, kuras izpildāmas galvā. Skolēni būtu radināmi to darīt regulāri. Tādējādi tiek pamatota uzdevuma risināšanas gaita, tas ilustrē atrisināšanas paņēmieni. Arī tad, ja atbilde tiek uzminēta, ir jāparāda, kā notiek atbildes pārbaude, pretējā gadījumā var rasties šaubas, ka atbilde ir noskatīta vai norakstīta no citiem, bez pārliecības par atbildes pareizību un izpratnes kā to iegūt.

Citi formāli lieto perimetra apzīmējumu ($P_{ABCD} = 14 \text{ cm}$), kas nav uzskatāma par kļūdu. Perimetrs ir noslēgtas lauztās līnijas malu garumu summa. Daudzstūra malas arī ir nogriežņi. Rezultātu analīze liecina, ka nogriežņa zīmēšanas precizitāte ar katra nākamā nogriežņa zīmēšanu pasliktinās. Vai šajā gadījumā ir ņemta vērā arī aprēķinu kļūda? Skolās ar poļu mācībvalodu atbildi par lauztās līnijas garumu pareizi pierakstīja tikai 47% skolēnu. Kāpēc ir tā, to var izskaidrot tikai, analizējot konkrētos darbus.

3.4. Teksta uzdevumu risinātprasmē

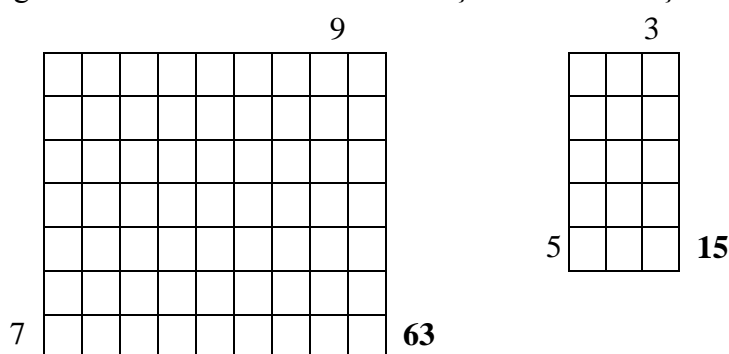
Teksta uztvere, teksta analīze, teksts kā informācijas avots un to izmantošana matemātiskas modeļu veidošanā bija nepieciešama 4., 7., 9. uzdevumā.

Šo uzdevumu risināšanā iespējamie kļūdu cēloņi:

- Nepietiekama prasme lasīšanas procesā uztvert nepieciešamo informāciju un tas kopumā veido psiholoģisku barjeru pret teksta uzdevumiem un to risināšanu;
- Uzdevuma satura iztēlošanās, tā vizualizācija;
- Atrisinājuma stratēģijas izvēle;
- Matemātiskās darbības izvēle (matemātisko modeļu veidošana);
- Skaitļošanas prasmes.

Teksts matemātikā ir informācijas avots. Matemātikas uzdevumu lasītprasme un matemātisko tekstu analīze ir atšķirīga no literāra teksta lasīšanas un analīzes. Matemātikas uzdevumā akcentējam balstvārdus, kas rosina izvēlēties atrisinājumam atbilstošu darbību un skaitlisko informāciju. Tas nozīmē, ka matemātikas stundās veltāma uzmanība tekstam kā informācijas avotam un šīs informācijas modelēšanai ar matemātiskām metodēm.

Šajā gadījumā 7. uzdevumā skolēns tekstu varēja vizualizēt, iedomājoties, ka 1 rūtiņa ir atklātne, lappuse būtu rindiņa, kurā 9 rūtiņas lielajā albumā un 3 rūtiņas rindiņā mazajā albumā. Tā iegūstam divus taisnstūrus 7×9 rūtiņas un 5×3 rūtiņas.

Rūtiņu skaitu ir iespējams izskaitīt, aprēķināt ar saskaitīšanu vai ar reizināšanu. Kopējo atklātņu skaitu aprēķina, pierakstot darbību $63 + 15 = 78$ (a.). Arī zīmējums apliecina uzdevuma izpratni. Paņēmienu izvēle netiek reglamentēta. Tas nozīmē, ka skolotājiem ir jāparāda šie paņēmieni, kā var atrisināt uzdevumu ar zīmējuma vai tabulas palīdzību.

Šādus alternatīvus paņēmienus izvēlas tie, kuriem grūtības sagādā matemātiskie modeļi. Uzdevuma nosacījumu vizualizācija arī sniedz atbildi uz izvērsto jautājumu. Pēc laika skolēni iemācīsies arī šiem attēliem piekārtot atbilstošu matemātisku izteiksmi. Šajā gadījumā $9 \times 7 + 3 \times 5 = 63 + 15 = 78$ (a.) Ja skolēniem piedāvā dažādas risināšanas stratēģijas, viņi nebaudīsies piedāvāt savu redzējumu, ko tālākā mācību gaitā skolotājs var koriģēt.

Mācību procesā ir svarīgi nesteigties demonstrēt kā pierakstīt vienīgo pareizo variantu, bet ļaut skolēniem meklēt pēc iespējas dažādus gan risināšanas, gan noformēšanas paņēmienus.

Teksta uzdevumos ar mēriem vajadzētu rosināt pirms risināšanas novērtēt vai prasītais lielums būs lielāks vai mazāks par tekstā norādīto. Aprēķinot prasīto, vienmēr pajautāt sev: vai tas var būt? Bieži vien nepareizā atbilde neatbilst realitātei. Teksta uzdevumu risinātprasmes attīstībai īsā pārskatā nav iespējams ietvert visus iespējamus metodiskos ieteikumus. Daudzi ieteikumi atrodami Jāņa Menča (sen.) grāmatā „Matemātikas metodika pamatskolā”, kura atkārtoto izdevumu saņemam šogad, kā arī metodiskajos palīglīdzekļos skolotājiem katrā konkrētā klasē.

3.5. Zināšanu lietošana nestandarta situācijās

Nestandarta situācijas parādījās 4., 7., 8., 9. uzdevumā. 4. uzdevumā jēdzienu „tik reizes mazāk” un „par tik vairāk” lietošana parādījās jaunā situācijā, saistībā ar jēdzienu „garāks”, „īsāks” izpratni un nogriežņu zīmēšanu. 7. uzdevumā ietverta teksta analīze un atrisinājuma modelēšana. 8. uzdevumā izvēlēties pareizās atbildes un pārliecināties par to pareizību, izpildot darbības galvā. Lielākas grūtības sagādāja tieši 9. uzdevums, kura risināšana faktiski nosaka vai skolēna matemātisko prasmju apguve kopumā ir vērtējama ar 9 vai 10 ballēm. Šī uzdevuma matemātiskā vērtība katrā ziņā vērtējama augstāk nekā 2 punkti. Šajā gadījumā izvēlēta vienkāršāka pieeja, lai nesarežģītu pamatprasmju izvērtēšanu. Uzdevuma risināšanā pamatā skolēni izvēlas stratēģiju „uzmini – pārbaudi”. Uz to rosināja arī pievienotā tabula. Daži to darīja mērķtiecīgi, pārbaudot visus iespējamus variantus. Citi izvēlējās pārbaudīt tikai atsevišķus gadījumus. Lai sagatavotu skolēnus zināšanu lietošanai nestandarta situācijās, tam jābūt skolotāja uzmanības centrā katrā mācību stundā, īstenojot mācību individualizāciju. Tas, ka 9. uzdevumu pareizi atrisināja salīdzinoši mazāk skolēnu, skaidrojams arī ar to, ka nestandarta uzdevumu iekļaušana pārbaudes darbos mazāk praktizēta. Ne visi skolotāji pareizi skaidro vērtējumu par ko skolēnam pienākas 9 vai 10 balles. Rezultātā arī daļai skolēnu pazeminās vērtējums matemātikā 5., 6. klasē. Mācību grāmatās nav iespējams ievietot uzdevumus visiem gadījumiem. Atsevišķie „cietie rieksti” šādu pieeju ievada. Tālākais atkarīgs, cik konsekventi to lieto skolotājs. Nestandarta uzdevumu risināšana nav pamatprasmju, un tā nav jāapgūst visiem. Šos uzdevumus piedāvājam risināšanai pēc izvēles. Par nestandarta uzdevuma neatrisināšanu skolēnu nedrīkst sodīt ar negatīvu vērtējumu. Tas nozīmē, ka skolēns nevar saņemt augstāko vērtējumu. Tātad vērtējums ir atkarīgs no uzdevuma grūtuma pakāpes. Tas bieži netiek ņemts vērā formāli, vērtējot darbu pēc iegūto punktu skaita. Ierosmei piedāvājam papilduzdevumus, kuros izmantojam prasmi prognozēt, kombinēt, analizēt, sintezēt, vispārināt. Līdzīgus uzdevumus var sadomāt arī skolotāji. Iespējams izmantot arī dažādus uzdevumu krājumus.

3.6. Papilduzdevumi ar kombinatorikas elementiem

1. Ir 6 konfektes, kuru cena ir 1, 2, 3, 4, 5, 6 centi. Janai ir 10 centi. Viņa vēlas pa šo naudu nopirkt ne vairāk kā 3 dažādas konfektes. Kuras konfektes var izvēlēties Jana? Pieraksti atrisinājuma izteiksmes. Atbilde: $6 + 4$, $6 + 3 + 1$, $5 + 4 + 1$, $5 + 3 + 2$
2. Autostāvvietā pavisam 10 vieglās un kravas automašīnas. Vieglai automašīnai 4 riteņi, kravas mašīnai 6 riteņi, kopā visām mašīnām 46 riteņi. Cik un kādas automašīnas ir stāvvietā? Atbilde: 7 vieglās un 3 kravas mašīnas.
3. Pagalmā pastaigājas truši un vistas. Kopā 10 galvas un 26 kājas. Cik trušu un vistu ir pagalmā? Atbilde: 3 truši un 7 vistas
4. Dabas pētnieks burkā savāca vaboles un zirnekļus. Kopā viņš izskaitēja 7 galvas un 48 kājas. Cik vaboļu un cik zirnekļu pētniekam? (Vabolei – 6 kājas, zirneklim – 8 kājas). Atbilde: 4 vaboles un 3 zirnekļi
5. Zenta piedāvāja viesiem izvēlēties 2 augļus no trim traukiem: ābolus, banānus, persikus. Cik dažādos variantos viesi var izvēlēties 2 augļus? Atbilde: āā, bb, pp, āb, āp, bp
6. Kā dažādi ar 10, 5, 2 un 1 centu monētām var samaksāt 23 centus, lai nebūtu vairāk par 6 monētām. Atbilde: $10 + 10 + 2 + 1 = 10 + 10 + 1 + 1 + 1 = 10 + 5 + 5 + 2 + 1 = 10 + 5 + 5 + 1 + 1 + 1 = 5 + 5 + 5 + 5 + 2 + 1$
7. Pirmā vāvere apēda 8 riekstus, otrā – 7, trešā – 6, bet ceturtā – 9. Cik riekstus apēda divas vāveres? Atbilde: 13, 14, 15, 16, 17

8. Martai ir 4 dažādu krāsu cepures un 3 dažādas šalles. Cik dienas Marta var izvēlēties atšķirīgus komplektus „cepure – šalle”? Atbilde: 12
9. Cik dažādos variantos uz soliņa var apsēties Ina, Zina, Aldis un Valdis, lai meitenei blakus sēdētu zēns? Ar vārdu pirmajiem burtiem uzraksti visus iespējamus variantus. Atbild: 8
10. Trīs draugi sēņoja. Katrs no viņiem atrada dažādu nepāra skaita baraviku. Āris un Māris kopā atrada 8 baravikas, Māris un Kārlis – 6. Cik baraviku atrada Āris, ja viņam to bija visvairāk? Atbilde: 7
11. Cik dažādos veidos pie viena kvadrātveida galda var apsēties 4 bērni? Atbilde: 24
12. Plauktā bija 12 grāmatas. Cik grāmatu paņēma no plaukta, ja tur palika 3 reizes mazāk nekā bija sākumā? (Izvēlies pareizo atbildi: a) 4 b) 8 c) 10) Atbilde: 8
13. Trešdien 3.klasē ir 4 stundas: matemātika, lasīšana, mūzika, sports, Cik dažādos variantos var sastādīt stundu sarakstu šajā dienā? Atbilde: 24
14. Grozā ir dažādi āboli. To ir mazāk nekā 10. Cik ābolu grozā, ja tos visus var sadalīt vienādi gan 2 bērniem, gan 3 bērniem? Atbilde: 6
15. Maisiņā ir sarkanas, dzeltenas un zaļas bumbiņas. Kādā krāsā varbūt 2 izņemtās bumbiņas? Uzzīmē vai pieraksti ar burtiem (s, dz, z). Atbilde: ss, sdz, sz, dzdz, dzz, zz
16. Puķu dobē sēdēja 5 krāsaini taureņi (A,B,C,D,E). Divi taureņi aizlaidās. Cik dažādu pāru taureņi varēja aizlidot? Atbilde: 10
17. Maisiņā ir zilas un baltas bumbiņas. Izņēma 4 bumbiņas. Kādā krāsā var būt bumbiņas? Pieraksti ar burtiem visus iespējamus variantus. Atbilde: 5 varianti
18. Kastītē 5 krāsu zīmuļi (A,B,C,D,E). Cik dažādos variantos var izņemt 3 krāsu zīmuļus? Atbilde: 10
19. Veikalā ir 4 sarkanas un 3 zaļas rotaļu mašīnas. Cik dažādos veidos Dāvis var izvēlēties 5 mašīnas? Atbilde: 4 veidos
20. Ritai ir 4 pildspalvas dažādās krāsās un 3 dažāda lieluma blociņi. Cik dažādus komplektus no pildspalvas un blociņa var izveidot Rita? Atbilde: 12

Piezīme: 2., 3., 4., 8., 20. Uzdevumos veidot tabulas, kas palīdzēs meklēt un pārbaudīt pareizās atbildes.

5., 9., 11., 13., 16., 17., 18. uzdevumā iespējamus variantus modelēt ar burtiem.

4. Par vērtēšanas kritērijiem

Pārrunās ar skolotājiem par diagnosticējošā darba vērtēšanu izskanēja atšķirīgi viedokļi.

Piemēram:

2. uzdevuma norādē akcentētas 3 prasības:

- 1) uzrakstīt izteiksmi;
- 2) aprēķināt tās vērtību;
- 3) pierakstīt atrisinājumu saistītā pierakstā.

Atkarībā no tā kā strukturējam uzdevuma atrisinājuma gaitu, iespējama atšķirība vērtēšanā:

1.variants:

- 2.1.1. pareizi uzraksta izteiksmi 1 p.;
- 2.1.2. par katru pareizi izpildītu darbību izteiksmē 1 p. (max 2 p.).

Tad var saprast arī tā, ja izteiksme uzrakstīta nepareizi, tad arī darbības nevar izpildīt pareizi un vērtējums ir 0 punkti.

2.variants:

- 2.1.1. pareizi uzraksta izteiksmi 1 p.;
- 2.1.2. pareizi aprēķina izteiksmes vērtību 1 p.;
- 2.1.3. pareizi lieto saistīto pierakstu 1 p.

Tādējādi iegūtais punktu skaits par šo uzdevumu būs atšķirīgs. Šajā gadījumā var diskutēt, kurš variants precīzāks, labāks; kā strukturēt atrisinājumu, izvēloties vērtēšanas kritērijus. Galvenais raudzīties pēc būtības, ko vēlamies pārbaudīt, kuru prasmju apguvi, lai skolēns apliecinātu. Datu analīze arī liecina, ka šajā uzdevumā ir atšķirīgi vērtējumi, kopumā pareizi atrisināja 70% skolēnu. Neatkarīgi no tā, kā vērtējam šī uzdevuma risinājumu, diagnosticējošais darbs parāda, ka 2.uzdevuma risināšana daļai skolēnu sagādāja grūtības.

Pārdomas var radīt vērtēšanas kritēriji 4. uzdevumā. Vērtējot pēc būtības:

- 4.1. raksturo jēdziena „2reizes īsāks” izpratni;
- 4.2. raksturo jēdziena „par 2 cm garāks” izpratni;
- 4.3. – 4.5. raksturo nogriežņa zīmēšanas precizitāti, novērtējot ar 3 punktiem šo prasmī;
- 4.6. izpratne par jēdzienu „lauzta līnija”;
- 4.7. pareizi uzrakstīta atbilde (vai tajā ietverts arī atrisinājuma izteiksmes pieraksts?).

Poļu skolās šo prasmī apliecinājuši tikai 47%, kopumā vidēji 71% skolēnu.

9. uzdevumā faktiski katras atbildes atrašana būtu vērtējama ar 3 punktiem: jēdzienu izpratne, skaitļošana, atbildes pieraksts; kopā 6 punkti.

Daļa skolotāju pēc darba izpildes savai zināšanai, prasmes strukturēja atšķirīgi no piedāvātā varianta, kas katrā ziņā ir iespējams. Citi šajā kopējā pārskatā tās precizēja, līdzīgi kā minētie piemēri.

Neatkarīgi no izvēlētās pieejas, kopēju priekšstatu ieguvām gan par konkrēto klasi, gan konkrēto skolēnu. Svarīgākais šobrīd iemācīt analizēt kļūdas arī skolēniem, lai noslēguma darbā, kuru maijā organizēs skolotājs, skola vai novads varētu izvērtēt prasmju apguves dinamiku. Pamatprasmju apguvei ir noteicoša ietekme uz turpmāko matemātikas apguvi ne tikai pamatizglītībā.

Visnotaļ pozitīvi vērtējama diagnosticējošo darbu ieviešana 3. klasē un metodisko materiālu pieejamība skolotājiem pirms pārbaudes darba, kas rosināja arī skolēnus mērķtiecīgam darbam pamatprasmju apgūvē.

Ņemot vērā matemātikas programmas tēmu sakārtojumu, diagnosticējošam darbam matemātikā labākais laiks būtu marta sākumā, kad apgūtas arī reizināšanas un dalīšanas darbības ārpus tabulas.

Īpaša uzmanība diagnosticējošo darbu sagatavošanas periodā pievērst vērtēšanas kritēriju izvēlei, lai kopumā skolotājs gūtu informāciju par pamatjēdzienu un pamatprasmju apguvi.

Ņemot vērā, ka skolām ir iespējas izvēlēties dažādus mācību līdzekļus, mācību grāmatas, kurās autoru metodiskā pieeja var būt atšķirīga, pirms noslēguma darba skolās, novados pieredzes bagātie skolotāji varētu izstrādāt ieteicamo pārbaudes darbu uzdevumu kopu, kas palīdzētu skolotājiem izvēlēties savai klasei atbilstošos uzdevumus.

Lai mums veicas!